

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Význam folklorních festivalů (Strážnice, Podluží)
pro zvýšení zájmu o folklor a lidové umění

Vypracovala: Kristýna Božovská
Vedoucí práce: Mgr. Helena Stejskalová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 22. června 2015

.....
Kristýna Božovská

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr.Heleně Stejskalové za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled. Děkuji také PhDr. Mgr. Marcele Mackové za poskytnutí podkladů a potřebných informací.

Anotace

Folklor a lidové umění dnes nepatří mezi ty nejvyhledávanější aktivity, přesto mají nezastupitelnou roli v rozvoji naší společnosti a hlavně mezilidských vztahů. Po celé republice existují stovky neprofesionálních folklorních souborů a spolků, které dávají možnost realizace tisícům milovníků lidové písničky, tance a hudby. Pro většinu folklorních sdružení je vrcholem jejich práce účast na některém z folklorních festivalů, kterých se po celé republice koná během roku víc jak stovka. Tyto slavnosti folkloru jsou různorodé jak svou programovou náplní, tak i velikostí. Téměř v každém kraji se uskuteční alespoň jedna přehlídka folklorních souborů s mezinárodní účastí, kde dochází ke konfrontaci současné úrovně zahraničních lidových tanečních a hudebních souborů s českými a moravskými. Nadějí na udržení zájmu o lidové umění a folklor je zainteresování především dětí a mládeže.

Nejstarším a také nejznámějším folklorním festivalem s nadnárodním významem u nás je bezesporu „Mezinárodní folklorní festival Strážnice“. Druhým nejstarším je „Podluží v písni a v tanci“ v Tvrdonicích. Obě obce najdete v Jihomoravském kraji, ve kterém je také nejvíce aktivních folklorních souborů a kroužků z celé ČR. Středočeský kraj je znám festivalem Tuchlovická pouť, jižní Čechy se prezentují například v rámci Jihočeského folklorního festivalu Kovářov. Mají folklorní festivaly vůbec nějaký význam v oblasti zájmu veřejnosti o lidové umění a folklor? Má smysl věnovat úsilí a finance do podobných aktivit? Jakou cestou se dnešní děti a mládež mohou seznámit s tradicemi a zvyky? Jsou pro ně vůbec něčím přínosné? Zodpovězení těchto otázek je cílem mé práce nazvané Význam folklorních festivalů (Strážnice, Podluží) pro zvýšení zájmu o folklor a lidové umění.

Klíčová slova

folklor, folklorismus, folklorní festival, Národní ústav lidové kultury, MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci

Annotation

Folklor und Volkskultur gehören heute nicht mehr zu den auserwählten Aktivitäten, dennoch spielen sie eine nicht umvertreteliche Rolle der Entwicklung unserer Gemeinschaft und hauptsächlich in den Kontakten zwischen menschlichen Beziehungen. In der Ganze Republik existieren hunderte von nichtprofessionelen Folklorgruppen und Vereinen, welche geben Möglichkeit zu Realisierung tausenden Liebhabern des Volkslieds, Tanz und Musik. Für die Mehrheit der Folklorvereinigungen ist der Höhepunkt ihrer Arbeit die Teilnahme an manchen der Folklorfestivals von welchen sind im Laufe des Jahres mehr als hunderte abgehalten. Diese Folklorfeste sind verschieden wie in ihre Fälle so auch Größe. Fast in jeder Region gibt es wernigstens eine Schau der Folkloreensemble mit international Teilnahme, wo kommt es zu Konfrontation derzeitigem Niveau der Ausländischen Volkstanz und Volksmusikensembeln mit den Tschechischen und Mährischen Ensemblem. Hoffnung auf Erhalten des Interesses um die Volkskultur und Folklor ist vorallem Interesse der Kinder und Jugendlichen.

Der älteste und auch sehr viel bekannte Folklorfestival mit mehr als Volksinn bei uns, ist der „Internationale Festival Strážnice“. Der zweitälteste Folklorfestival ist „Podluží v písni a tanci Tvrdonice“. Alle beide Städtchen findet ihr in dem Südmährischen Region, dort gibt es auch die meisten aktiven Folkloreensemble und Kleinensemble aus Ganze Tschehische Republik. Der Tschechische Mittenlandregion ist bekannt mit dem Festival „Tuchlovická pouť“, Südböhmen tun sich zum Beispiel präsentieren in Rahmen der „Jihočeský folklorní festival Kovářov“. Haben den überhaupt die Folklorfestivals eine Bedeutung in Interessengebiet der Öffentlichkeit um Volkskunst und Folklor? Hat das überhaupt ein Sinn sich Mühe und Finanzielle Unterstützung in ähnlichen Aktivitäten geben? Auf welchen Weg gibt es Möglichkeit für die Kinder und Jugend zu Kenntnismahme der Tradition und Brauch? Ist es für sie überhaupt Vorteil hatt? Beantworten dieser Fragen ist das Ziel meiner Arbeit genannt „Bedeutung der Folklorfestivals in Strážnice, Podluží für erhöhen des Interesses um Folklor und Volkskultur.

Schlüsselworte

Folklor, Folklorismus, Folklorfestival, Nationalamstallt der Volkskultur, MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci

Použité zkratky

KNV - Krajský národní výbor

KSLU – Krajské středisko lidového umění

ÚLU – Ústav lidového umění

NR – Národopisné revue

MFF – Mezinárodní folklorní festival

CM- cimbálová muzika

CIOFF – Mezinárodní rada organizátorů folklorních festivalů a lidového umění

UNESCO – Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu

JFoS – Jihočeské folklorní sdružení

FoS – Folklorní sdružení

FS – Folklorní soubor

ZUŠ – Základní umělecká škola

ČR – Česká republika

Obsah

Obsah	7
Úvod	8
1. Vymezení pojmů.....	10
1.1 Národopisné pojmy lidové umění, folklor, folklorismus, folklorní festival, NÚLK, MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci	10
2. Organizace zabývající se lidovým uměním a folklorismem v ČR.....	15
2.1 Ústav lidové kultury kolébkou folklorních festivalů?	15
2.2 Folklorní sdružení ČR.....	18
2.3 Jihočeské folklorní sdružení	19
3. Folklorní festivaly a národní slavnosti.....	21
3.1 Mezinárodní folklorní festival Strážnice.....	23
3.1.1 Město Strážnice.....	23
3.1.2 Strážnický festival.....	24
3.2 Národopisné slavnosti Podluží v písni a tanci Tvrdonice	34
3.2.1 Obec Tvrdonice	34
3.2.2 Národopisné slavnosti Podluží v písni a tanci	34
3.3 Jihočeský folklorní festival Kovářov	40
3.3.1 Soutěž v rámci festivalu	41
3.4 Středočeský folklorní festival Tuchlovická pouť.....	41
3.5 Shrnutí a porovnání folklorních festivalů	42
3.6 Význam festivalů	44
4. Tradice dětem	47
Závěr.....	55
Seznam literatury	57
Příloha	61

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je význam folklorních festivalů pro zvýšení zájmu o folklor a lidové umění. Folklor, folklorismus jsou pojmy nejčastěji užívané ve spojitosti právě s lidovým uměním. Přesto se osobnosti z řad kulturního a společenského života někdy rozcházejí v názorech na vyjádření podstaty těchto pojmů, jejich propojení.

V dostupných materiálech a literatuře je podchycena snaha příznivců a zastánců lidového umění, najít cestu pro udržení tohoto národního dědictví. Nositelem budoucnosti každého národa je jednoznačně mládež a děti, proto je třeba zaměřit se na propagaci a rozšíření prvků tradičního lidového umění právě do těchto věkových skupin. Tato myšlenka byla blízká některým představitelům kulturního a společenského života devatenáctého a dvacátého století. Z dostupné literatury a materiálů jsem získala informace o snahách zařadit do vzdělávacích programů školství výchovu podporující vztah k lidovým tradicím jako národnímu dědictví. Otázkou je reálný dopad na společnost, a zda jsou podobné myšlenky aktuální i v současnosti.

Pro uchování tradic, zvyků a lidového umění jako takového, je důležitá práce odborníků – etnografů, etnologů, muzikologů, národopisců, pedagogů, ale také nadšených amatérů, lidových řemeslníků, muzikantů, zpěváků a tanečníků. Folkloristům, lidovým umělcům a zájemcům z řad laické veřejnosti jsou zdrojem informací a pomoci například muzea, vědecké instituty a také Folklorní sdružení ČR.

Centrem významných etnografických a folklorních osobností byl a stále je Ústav lidové kultury ve Strážnici, jehož vznik a práce jsou svázány s nejstarším a nejznámějším folklorním festivalem u nás, Mezinárodním folklorním festivalem Strážnice. Národopisné slavnosti Podluží v písni a tanci v Tvrdonicích mají stejně dlouhou historii. Jihočeský folklorní festival Kovářov, Středočeský folklorní festival Tuchlovice jsou další slavnosti folkloru a lidového umění. Každý festival má své charakteristické nezaměnitelné prvky.

Většinu informací o těchto slavnostech je možné vyhledat v literatuře a materiálech dostupných v Ústavu lidové kultury. Velmi zajímavé a inspirativní jsou sborníky zachycující příspěvky účastníků Strážnických symposií, Národní aktuality a Národopisná revue, kde jsou podchyceny odborné a praktické problémy vztahující se ke všem otázkám tradiční lidové kultury.

Veřejnost se s prvky lidového umění a tvořivosti setkává převážně zprostředkovaně prostřednictvím různých výstav, jarmarků, lidových slavností, workshopů, folklorních přehlídek a festivalů, odborné literatury, médií.

Zde vyvstává další otázka. Mají podobné folklorní a národopisné akce nějaký vliv na zájem o naše tradice a lidové umění jako takové? Zajímá se současná společnost o své kořeny, jsou pro ni v něčem důležité nebo jde jen o zábavu a odreagování. Čím může být i dnes přínosné uchovávat a předávat původní zvyky, dovednosti a tradice. Jaké jsou možnosti udržitelnosti lidové kultury? Ráda bych na některé z otázek odpověděla ve své práci.

1. Vymezení pojmů

1.1 Národopisné pojmy lidové umění, folklor, folklorismus, folklorní festival, NÚLK, MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci

Lidové umění je označením umělecké činnosti určené pro vlastní potřebu lidových vrstev, které si nenárokují autorská práva. Jsou do něho zahrnovány činnosti označované pojmem folklor – lidová slovesnost, tanec, zpěv, hudba. Dále sem patří různé druhy výtvarného umění a některá řemesla. „*Typické je časté spojení funkce užitkové s funkcí estetickou (výšivky) nebo další (obřadní). Někdy je obtížné u některých produktů určit hranici mezi řemeslem a uměním.*“¹

Folklor (folklór), „*původní lidová kolektivní znalost; souhrnné označení té části lidové kultury, jejímiž projevy jsou slovesnost, hudba, divadlo a tanec. Termín zaveden r. 1846 britským bibliografem W. J. Thomsem. Folklorní tvorba vzniká v lidovém prostředí pro jeho potřeby a je v něm mezigeneračně tradována. Obyčejně je individuální a anonymní, bez písemných fixací; stává se duchovním majetkem kolektivu a autor (spoluautor) je současně i konzumentem.*“²

Zajímavé je vysvětlení Evy Heřmanové: „*Pojmem folklor byl původně označován souhrn lidové moudrosti, tj. soubor toho „co lid ví“.* Dnes tento pojem představuje součást lidové kultury a je běžně používán pro označení souboru lidových výtvorů a aktivit, které se zachovaly v určitém území po předcích. Tyto výtvořiny a aktivity zahrnují především projevy slovesné (příslloví, hádanky, vyprávění, pohádky, pověsti, legendy, říkanky, pořekadla, pranostiky, vtipy, lidové písničky, balady, dětské hry, zvyky), dále lidová řemesla, hudební, dramatické a taneční projevy. V tomto tradičním pojetí je folklor vykládán jako něco, co je časově omezeno, co je spjato jen s určitou již uplynulou dobou, s určitým stupněm vývoje společnosti, s venkovským prostorem a jeho pozitivní idealizací, přičemž možné kulturní průniky jsou chápány veskrze negativně. Ve druhém pojetí, tj. v částečně přeneseném významu, lze folklorem nazývat něco, co je součástí každé

¹ Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1998, 4. svazek. s.486

² Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1998, 1. svazek. s.486

*společnosti, něco, co se s touto společností proměňuje. Může jít o jakoukoliv činnost, která je populární, amatérská a spontánně provozována kýmkoliv.*³

Lidé vyjadřovali prostřednictvím lidového umění a folkloru bezprostředně a spontánně své pocity, nálady. Podělili se tak o své každodenní radosti i strasti. Zvykoslovné a výroční obyčeje, tradiční tance, slovesnost se orálně předávaly z generace na generaci. S vývojem společnosti a díky nástupu a rozvoji techniky, psaného textu a větší vzdělanosti, došlo k postupnému úpadku lidových zvyků. Lidé postupně ztráceli motivaci pro lidovou tvořivost, orientují se na výdobytky nové moderní společnosti. Především vývoj techniky stává středem všeho dění. Dokonce i na vesnici se lidé začali stydět za svůj prostý původ, lidový oděv zaměnili za městské šaty, ztrácí se národní identita.

Od druhé poloviny 20. století se užívá další z pojmů nejen české národopisné terminologie - **folklorismus**. Všeobecná encyklopedie uvádí, že jde o „*proces osvojování, reprodukování a záměrné i bezděčné změny projevů a prvků domněle tradičního způsobu života lidových vrstev společnosti; tzv. folklor z druhé ruky. Subjektem folklorismu se stávají zpravidla ty skupiny a vrstvy, které se do kategorie lidu samy neřadí, a nejsou proto považovány za autentické nositele tradice lidové kultury.*“⁴

V *Národopisné revue 3/98* se tímto jevem zabývá Richard Jeřábek ve svém příspěvku *Století folklorismu (uvádí dva příklady použití pojmu folklorismus na počátku 20. století)*.

1. Vědecké autority a odborný svět začaly tento pojem užívat až počátkem 60. let 20. století. Nejčastěji je s ním spojován německý národopisec Hans Moser. Jeřábek však poukázal na to, že ve světě i u nás se slovo folklorismus objevilo již mnohem dříve.

U nás již v roce 1910 užívají tento pojem bratři Josef a Karel Čapkové v jedné z novinových zpráv, kde zdůrazňují zpracování původních lidových motivů a folkloru některými novodobými umělci, kteří vlastně napodobují původní lidovou tvorbu. Ve svých kruzích se také často zmiňují např. o nevkusném svérázu. Folklorismus považují za imitaci folkloru a lidového umění.

2. Ve svém příspěvku autor zmiňuje současně názor srbského architekta Dragulina Vukiostria z roku 1912, který naopak viděl ve folklorismu přínos: „*Sílení zájmu*

³ HEŘMANOVÁ, Eva. Folklor. In: *Arts Lexikon* [online]. 2012 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://artslexikon.cz/index.php/Folklor>

⁴ Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP, 1998, 1. svazek. s.486

*o dekorativní umění koncem 19. století v prostředí celého kulturního světa, nový rozmach, obecná snaha, aby se umění znovu přiblížilo životu, od něhož bylo dlouho, po věky odtrženo, to mne už v minulých letech vedlo ke zkoumání nových pramenů našeho umění“.*⁵ Vukiostri byl přesvědčen, že umělci se mohou inspirovat dědictvím, které nám nabízí venkov a jeho prosté lidové umění. Dokonce byl pro zavedení folklorismu do škol.⁶

Nad pojmem folklorismus se pozastavuje také německý folklorista Hermann Strobach: „*Označení folklorismus se užívá na nejrozmanitější kulturní procesy a formy a proto pojem zůstává obecný, aby mohl vyjádřit velmi diferencované kulturní fenomény v jejich společenskohistorické konkrétnosti a funkci.*“⁷

Oldřich Sirovátka v Národopisných aktualitách (roč. XXVI. - 1989, č. 3) rozdělil folklorismus do těchto základních skupin:

1. přímý – snaží se kopírovat projevy autentického folkloru, rekonstrukci původních folklorních projevů; nejedná se však o autentický folklor, založený na spontánnosti a improvizaci; přímý folklorismus předvádějí folklorní soubory, které lidové písně a tance nacvičují a připravují pro svá vystoupení třeba na festivalu; jde v podstatě o folklorismus scénický
2. nepřímý, zprostředkovaný – využívá technická a masová média (písmo, tisk, rozhlas, film, televize, zvukový záznam; využití lidové slovesnosti v literatuře)

Sirovátka ve svém příspěvku uvádí, že folklorismus je vlastně stylizací a úpravou folkloru a lidové kultury. Díky folklorismu však dochází ke stírání některých místních a krajových rozdílů. Některé prvky lokálních zvyků, tradic, dialektu, jsou zevšeobecněny a začleněny jako regionální nebo dokonce národní.⁸ Ve folklorních souborech se často

⁵ JERÁBEK, Richard. Století folklorismu: Dva příklady použití pojmu folklorismu na počátku 20. stol. In: *Národopisné revue: 3/98* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-1998.pdf>

⁶ JERÁBEK, Richard. Století folklorismu: Dva příklady použití pojmu folklorismu na počátku 20. stol. In: *Národopisné revue: 3/98* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-1998.pdf>

⁷ HOLÝ, Dušan a Oldřich SIROVÁTKA. O folklóru a folklorismu: TERMINOLOGICKÁ ROZPRAVA NA 14. ETNOMUZIKOLOGICKÉM SEMINÁŘI VE STRÁŽNICI (19.-21. 11. 1984). In: *Národopisné aktuality: 1985/2* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1985, [cit. 2013-10-20] s. 73-83. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1985/2/Nr.html#01>

⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Národopisné aktuality roč. XXVI. - 1989, č.3: Dvě formy folklorismu* [online]. Strážnice: NÚLK, c2006 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1989/3/Nr.html#02>

objevují pořady upravené a poskládané, tak aby především oslovily a zaujaly publikum a autentické projevy se do programu nehodí.

V encyklopedii *Lidová kultura* je folklorismus definován jako zprostředkování a předvádění lidové kultury v nepůvodních podmínkách. Dále je zde uvedeno, že jeho charakterovým znakem je snaha o cílené uchovávání, rozvíjení, pěstování a šíření folkloru. Především jde o projev masové kultury. Je také prostředkem přihlášení se k určité kultuře a může mít nacionální, dokonce až politický charakter. Za podstatnou lze považovat větu: „*Jednoznačně jej nelze charakterizovat záporně, ani kladně; v každém případě je jevem, který si získal stabilní postavení v kultuře a životě společnosti.*“⁹

Veřejnost se s folklorismem setkávala už spíše jen prostřednictvím právě folklorních kroužků a skupin. Vladimír Úlehla cítil, že lidové písně a tance prováděné v různých úpravách nejsou tím přirozeným vyjádřením, není to obraz „života na původním stanovišti“.

Folklor i folklorismus jsou prezentovány a představovány návštěvníkům folklorních festivalů, které jsou jednou z možností zviditelnění práce jednotlivých folklorních souborů, sdružení a slováckých krúžků. Většina festivalů je vedle přehlídky souborů doplněna tzv. doprovodnými programy. Návštěvníci festivalů očekávají nejen určitou úroveň programové nabídky, ale také odpovídající zázemí. Nároky se zvyšují často i ze strany účinkujících a mnohdy pohrdnou možností prezentace na festivalu, pokud mu nejsou zajištěny určité standardní podmínky – tam kde se dříve účastníci vyspali společně v tělocvičně, dnes požadují jednotlivé pokoje, šatny a další. Přesto většina souborů je i dnes uskupením amatérských lidových umělců, udržujících a předávajících dědictví předků tím nejjednodušším způsobem, a sice na různých festivalech.

Nejstarším a nejprestižnější akcí tohoto druhu u nás je **Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici**, jehož historie se počítá od roku 1946 a koná se pravidelně poslední víkend v červnu v zámeckém parku a skanzenu. Součástí festivalu je řada doprovodných akcí a nechybí ani soutěže. Strážnice je přehlídkou nejen našich vybraných souborů a lidových umělců, ale prostor dostávají zahraniční hosté v rámci jednotlivých pořadů.

Druhým nejstarším folklorním festivalem u nás jsou národopisné slavnosti **Podluží**

⁹ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Editor Stanislav Brouček, Richard Jeřábek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, 2 sv.

v písni a tanci, které se konají v malé obci Tvrdonice a jsou především přehlídkou regionálního rozsahu. Přesto se představí i hostující účinkující soubory.

Oba tyto festivaly se konají na jižní Moravě a společným prvkem je pořádání tanečních a pěveckých soutěží. Blíže v kapitole Folklorní festivaly a národní slavnosti.

Národní ústav lidové kultury je státní příspěvková organizace řízená přímo Ministerstvem kultury ČR se sídlem ve Strážnici a k jeho úkolům patří zejména výzkum, sběr a zpracování materiálů v oboru tradiční a lidové kultury na celém území České republiky. Nesmírně záslužná je poradenská a publikační činnost, zajištění řady vzdělávacích programů a také pořádání folklorních akcí. Podrobněji ke vzniku a vývoji NÚLK se vracím v kapitole Organizace zabývající se lidovým uměním a folklorismem v ČR.

2. Organizace zabývající se lidovým uměním a folklorismem v ČR

2.1 Ústav lidové kultury kolébkou folklorních festivalů?

Na základě dekretu prezidenta republiky začínají zemské národní výbory organizovat prostřednictvím zemských osvětových rad různé kulturní aktivity.

„*Mizející svět se mění ve svět podchycený, milovaný a spolehlivě studovaný*“¹⁰ napsal Vladimír Úlehla v závěru svého díla *Živá píseň*. K tomu, aby se podařilo podchytit odborně a zodpovědně zanikající jevy a prvky tradiční lidové kultury, byla v roce 1946 založena národopisná sekce při Zemské osvětové radě v Brně, která hned při své první schůzce jednala o zřízení Ústavu lidové a manufakturní výroby a odborné školy na zámku ve Strážnici. Ústav začal fungovat až o rok později a to v Uherském Hradišti, kde byly vhodnější materiální podmínky.

Strážnici však široká veřejnost stále viděla jako vhodné centrum pro rozvíjení lidových hudebních a tanečních tradic. Od roku 1946 pořádali místní svépomocí a pod záštitou tehdejších národních výborů Strážnické slavnosti, které byli velmi úspěšné a získali si zájem v celém Československu. Už z toho důvodu bylo nutné dosáhnout získání možnosti zřídit ve Strážnici středisko, kde by se zájemci seznamovali s lidovou kulturou.

V roce 1948 převzala pořádání těchto slavností krajská pobočka komunistického družstva Umění lidu, která v roce 1950 jmenovala do nově vzniklé funkce tajemníka „Strážnice“ Dušana Havlíčky z Prahy. Ten po nástupu napsal mimo jiné na ministerstvo školství a osvěty dr. Karlu Pelikánovi: „*Jak víš, byl jsem již dvakrát tajemníkem strážnických slavností. Po mnoha zkušenostech dospěli soudruzi ze zdejšího kraje k názoru, že je velmi naléhavé vytvořit nějaké středisko, kde by se mladí seznamovali s lidovou hudbou, tancem a zpěvem...Potřebovali bychom totiž vytvořit řádnou školu, která by poskytovala soustavnou výchovu*“¹¹ Ještě v září téhož roku bylo rozhodnuto, že strážnický zámek je vhodným prostředím pro zamýšlenou internátní hudební školu. Jejím ředitelem byl jmenován PhDr. Vítězslav Volavý a měla vychovávat hudebníky pro folklorní soubory

¹⁰ÚLEHLA, Vladimír. *Živá píseň* in: JANCÁŘ, Josef. *Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006, s.3

¹¹ JANCÁŘ, Josef. *Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006, s.8

a osvětové pracovníky pro nově vznikající kulturní instituce. Především mládež měla možnost studovat lidové umění u opravdových znalců tohoto „kulturního stylu“.

Až v roce 1956 bylo rozhodnutím KNV v Gottwaldově zřízeno Krajské středisko lidového umění ve Strážnici (dále KSLU). Ředitelem organizace byl opět jmenován Vítězslav Volavý, který připravil plán činnosti vycházející z rozhodnutí o zřízení organizace, v němž se uvádí, že má „...organizovat rozvoj lidového umění, sbírat a uchovávat doklady lidového umění a metodicky pomáhat kulturně osvětovým zařízením“¹².

V roce 1959 se součástí KSLU stalo také strážnické Městské muzeum a postupně budovalo v zámku galerii výtvarného umění a připravovalo národopisné výstavy. Strážnice se tak stala místem bohaté kulturně výchovné činnosti.

V roce 1962 začíná svou činnost v KSLU etnograf Josef Tomeš. V té době dochází ve středisku k rozšíření odborně poradenské a výstavní činnosti, budují se muzejní sbírky a odborná knihovna. Spolupráce a především shoda V. Volavého a J. Tomeše byla velmi důležitá pro další práci střediska. Postupně se pracovníkům a jejich pomocníkům podařilo rozšířit svou činnost na spolupráci nejen s regionálními soubory a vesnickými skupinami. Hlavním předmětem jejich činnosti se stal národopisný výzkum a dokumentace nově vznikajících slavností v celém Československu.

Ve druhé polovině šedesátých let už se hovoří o Ústavu lidového umění ve Strážnici, které stále řídí V. Volavý se zástupcem doktorem Tomešem. Ústav je mimo jiné spoluvydavatelem obnoveného Národopisného věstníku československého, podílí se na úkolech Státního plánu základního výzkumu. K odborným aktivitám patří pořádání „strážnických symposií“ a od 9. symposia vydává sborníky referátů v rámci své ediční činnosti.

Dalším edičním počinem je vydávání časopisu Národopisné aktuality, jehož první číslo vyšlo v roce 1964 a jeho cílem bylo informovat o současném národopisném bádání. Do roku 1968 je jako vydavatel uváděno Krajské středisko lidového umění, u 2. čísla V. ročníku je uveden Ústav lidového umění ve Strážnici. Sedmdesátá léta přinesla trochu ideologického uvolnění a v časopise mohly vycházet objektivnější zprávy o významu tradic lidové kultury a soudobém využívání v činnosti folklorních souborů. Mimo jiné

¹² JANČÁŘ, Josef. *Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006, s.11

vycházely v aktualitách zprávy o soudobém dění v československém i evropském národopise.

V roce 1972 byla započata stavba národopisného muzea v přírodě, které je rozděleno do několika samostatných areálů. Roubené stavby, které jsou jeho součástí, byly vybrány a vykoupeny a následně přestěhovány do muzea, kde byly postaveny a konzervovány. Pracovníci ÚLU a spolupracující složky museli tvarovat terén, aby alespoň částečně připomínal původní prostředí, ve kterém stavby původně stály.

Nejvýznamnější změny zažil strážnický ústav v roce 1990. Totalitní systém padl a tehdejší ředitel ústavu PhDr. M. Říha, byl odvolán pro nedostatečnou autoritu k prosazení nových koncepcí. Na základě konkurzního řízení byl do funkce jmenován PhDr. Josef Jančář, CSc. Od začátku své působnosti trval na nadregionálním významu činnosti a mezinárodní spolupráci.

Nový ředitel se zasadil především o převedení ústavu do působnosti ministerstva kultury. Podařilo se mu ministerstvo přesvědčit o *významu Ústavu lidového umění ve Strážnici pro péči o folklor aktivity v České republice* v souvislosti s přijetím dokumentu UNESCO Doporučení k ochraně tradiční a lidové kultury. Tehdejší ředitelka odboru regionální a národností kultury PhDr. Zuzana Malcová, ministr kultury PhDr. Milan Uhde a místopředseda JmKNV Ing. Stanislava Bělehrádka.

V tomtéž roce byl ÚLK pověřen zpracováním návrhu na realizaci přijatého „Doporučení“ UNESCO. Na tomto úkolu spolupracoval s Ústavem pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze a fakultou etnografie v Brně. Na základě návrhů a doporučení byla uspořádány roku 1995 oslavy k 100. výročí konání Národopisné výstavy československé v Praze a ve Strážnici. Při této příležitosti byl pověřenými pracovníky dokončen Slovník folklorismu.

Od roku 1993 je místo Národopisných aktualit vydávána Národopisná revue, jejímž šéfredaktorem byl nejprve ředitel ÚLK a od roku 1994 PhDr. Jan Krist. Krom NR vydává ÚLK různé katalogy, sbírky, sborníky.

Pro mezinárodní spolupráci bylo velmi významné ustanovení české národní sekce Conseil International des Organisations de Festivals de Folklore et d Arts Traditionnels – CIOF v roce 1993.¹³

¹³ JANČÁŘ, Josef. *Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006.

Rozhodnutí z roku 2008 nahrazuje ÚLK Národní ústav lidové kultury (NULK). Současným ředitelem, kterého jmenuje i odvolává ministr kultury, je PhDr. Jan Krist.

Velmi záslužným počinem je pořádání mezinárodní tvůrčí dílny dětských muzik – MUZIČKY od roku 2006, kdy se přihlášení účastníci během několika dní musí sehrát a nacvičit společně připravená hudební čísla. Mladé hudební soubory, muziky mají možnost konfrontace s odborníky, kteří jim ukáží, jak pokračovat ve své zálibě. Jedná se o velmi vhodně zvolenou formu práce s folklorním dorostem. Semináře jsou pořádány na podzim a druhý rok se účastníci prezentují ve skanzenu v rámci MFF Strážnice programem Muzičky.

2.2 Folklorní sdružení ČR

V naší republice funguje od roku 1990 Folklorní sdružení České republiky. Občanské sdružení dětí a mládeže, které se zaměřuje na uchovávání a rozvíjení lidových tradic a národních kulturních hodnot, zejména v oblastech lidové hudby, zpěvu a tance.

„Je nejpočetnější organizací zájemců o lidové umění v ČR. Sdružuje více než 400 členských souborů, působících v 17 autonomních regionálních sdruženích a 60 členských festivalů. Každoročně pořádá Mezinárodní festival dětských folklorních souborů Písni a tancem v Luhačovicích, Mezinárodní folklorní festival Pražský jarmark, Národní krojový ples, soutěž a přehlídku dětských zpěváků lidových písní Zpěváčci, galakoncerty Zpěváček – Slávik, Zpíváme pro radost. Podílí se na organizování 60 folklorních festivalů a lidových slavností, regionální přehlídce folklorních souborů Prameny. V rámci Visegrádské čtyřky se podílí na organizaci Tvůrčích dílen DTK.“¹⁴

Nabízí také možnost vzdělávání formou kurzů a seminářů. O své činnosti informuje na svých webových stránkách a v časopise Folklor, vydává Kalendář folklorních akcí v ČR, katalog Cesty za folklorem, metodické, repertoárové a propagační publikace, videozáznamy folklorních akcí na DVD.

Od roku 1996 mají členské soubory Folklorního sdružení ČR díky spolupráci zástupců sdružení s pořadatelem festivalu možnost představit se na nejprestižnějším festivalu u nás, na MFF ve Strážnici v rámci hlavního festivalového programu. K autorům pořadů FoS ČR patří např. Věra Fenclová, Čestmír Komárek a František Synek, Miroslav Ekart, Vlastimil Fabišik, Jaroslav Jurášek a další.

¹⁴ *Folklorní sdružení ČR: Co je FoS ČR* [online]. [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://www.folklornisdruzeni.cz/co-je-fos-cr>

Členské soubory mohou mimo jiné využívat výhod mediálního partnerství, které má Folklorní sdružení uzavřeno například s ČRO, Rádiem Proglas, DTA, Televizí NOE, Literárními novinami.

2.3 Jihočeské folklorní sdružení

Jedním z autonomních regionálních sdružení je také Jihočeské folklorní sdružení založené roku 2001, jehož členy je v současnosti 23 souborů z celého kraje. V této dobrovolné zájmově-společenské organizaci pracují jak dětské, tak dospělé folklorní soubory a přátelé folkloru, kteří se snaží o přispění k ochraně, rozvíjení a popularizaci lidové kultury a jihočeského folkloru. Členy jsou soubory s dlouholetou tradicí, ale pozitivní je, že i v dnešní době přibývají úplně nové soubory a snaží se získat pomoc a zkušenosti i prostřednictvím spolupráce se sdružením.

Své aktivity prezentuje na webových stránkách a prostřednictvím dostupných medií a v rámci uzavřených mediálních partnerství. Majoritní akcí tohoto sdružení je Jihočeský folklorní festival Kovářov, který se koná každoročně za přispění obce Kovářov, pod patronací Jihočeského kraje a za podpory FoS ČR. Předsedou sdružení je po celou dobu pan Milan Škoch, který mimo jiné vede se svou paní Pavlou Škochovou folklorní soubor Kovářovan.¹⁵

Významné je pořádání regionálního kola Jihočeského zpěváčka, soutěže dětí v lidovém sólovém zpěvu, jejíž vítězové postupují do národního kola, která pořádá Folklorní sdružení ČR.

Kovářov je poměrně malá obec patřící regionálně na Kozácko. Folklorní soubor zde vznikl v roce 1984 a stará se nejen o udržování a propagaci lidových tradic, ale dalšími aktivitami napomáhá k rozvoji společenského života v obci. Soubor připravuje pro děti v tamní škole různé pořady, řemeslné dílny, soutěže, hrají loutkové a ochotnické divadlo a mládež tak má možnost přímého kontaktu s lidovým uměním a řemeslem.

Jedná se o jednu z mála obcí, kde se podařilo uchovat živý folklor. Ne že by všechny děti chodily do souboru, ale tradice jsou jim blízké a neopovrhují jimi. Je to ukáзка přístupu veřejnosti, ale především školy, která dává prostor pro působení na sociální a národní cítění svých žáků.

¹⁵ *Jihočeské folklorní sdružení* [online]. [cit. 2013-10-11]. Dostupné z: <http://www.jfos.cz/>

Jihočeské folklorní sdružení zřídilo ve svém sídle v prostorách původní barokní fary Česko – Rakouské centrum rozvoje lidových tradic, kde jsou mimo jiné k vidění původní jihočeské kroje a jejich součásti.

Členy JFoS jsou soubory s dlouholetou tradicí, ale pozitivní je, že i v dnešní době přibývají úplně nové soubory a snaží se získat pomoc a zkušenosti i prostřednictvím spolupráce se sdružením.

3. Folklorní festivaly a národní slavnosti

Jan Amos Komenský se držel zásady postupovat od blízkého ke vzdálenému, od neznámého ke známému. Měli bychom znát své vlastní tradice, abychom byli schopni pochopit a tolerovat zvyklosti ostatních národů. Demonstrací národních tradic a zvyklostí jsou také folklorní festivaly každoročně pořádané již od poválečných let v celé naší republice a po roce 1989 se naše soubory mohou bez problémů účastnit podobných akcí i v zahraničí. Téměř ke všem festivalům patří neformální společné muzicírování, zpívání i tancování, kdy je vedlejší národnost jednotlivých účastníků.

Zásadní pro udržování a šíření lidové kultury bylo bezesporu založení folklorních skupin a souborů, dětských i dospělých. Vznikly výborné skupiny, hudby a kapely, orchestry lidových nástrojů plné opravdu dobrých umělců.

Největší nárůst této spolkové činnosti byl zaznamenán po druhé světové válce. Z folklorních souborů založených v poválečných letech můžeme jmenovat Vsacan (1947, původně Valašský krúžek Vsetín), Hořeňák z Lázní Bělohrad (1949), Prácheňský soubor lidových písní a tanců ze Strakonice (1949, původně Národopisný soubor), FS Jarošovci z Mělníka (1949), pražský Soubor písní a tanců Josefa Vycpávka (1950), Vysočan z Jihlavy (1954), Jiskra z Plzně (1958), FS Úsměv z Horní Břízy (1958) a další.

Soubory prezentovaly svou činnost v místě svého působení při lidových veselících, slavnostech, hodech, setkáních.

Pro většinu z nich byla a je prestižní záležitostí účast na některém z větších folklorních festivalů, či dobré umístění v pořádaných soutěžních přehlídkách. Pro účast na podobných akcích bylo nutné splnit dané podmínky. Stejný systém funguje i v současnosti. Přehlídky mívají několik kol – místní, krajské, republikové a dokonce i mezinárodní. Vítězové dílčích kol mají následně možnost prezentovat se na nejznámějších festivalech u nás i v zahraničí.

Úroveň jednotlivých souborů je zpravidla závislá na podmínkách, v jakých pracují:

1. „Vesnické“ soubory mnohdy nemají odpovídající podmínky pro nácvik programu. Finanční situace neumožňuje souboru nechat si zpracovat odborně choreografii nebo hudební úpravy. Kroje jsou většinou prací některé z nadšených babiček, tetiček. Maximálně jsou částečně podporovány obcí, ve které působí.
2. Soubory finančně podstatně lépe podporované místní samosprávou, která si uvědomuje možnost zviditelnění a kladné propagace své obce a poskytne jak finance, tak zázemí.

3. Poloprofesionální soubory se zpracovanými materiály a přípravou za pomoci odborníků z řad choreografů, hudebníků, tanečníků a etnografů, zřízených některou z institucí (škola, domy dětí a mládeže, kulturní střediska, obce, dříve i podniky).
4. Profesionální soubory, jako je VUS Ondráš, kdy však jde nejen o profesionální výkony účinkujících, zaměstnanců, ale takto opravdu odborně zpracované folklorní materiály charakterizující různé regiony naší země.

Přes rozdílné podmínky je pro všechny soubory velmi přínosné účastnit se soutěží, přehlídek a festivalů. Získávají možnost porovnání úrovně, motivaci a hlavně i inspiraci pro svou práci. Pro vedoucí jde o zpětnou vazbu pro jejich další fungování. Pro členy souborů je důležitým už samotné setkávání s ostatními „souboráky“. Spontánní tancování, zpívání a muzicírování je důkazem, jak vřelý mají vztah k folkloru. V těchto neopakovatelných chvílích jde stranou, do které z folklorních oblastí patří jejich kroje. Během festivalů a slavností odposlouchali repertoár z ostatních regionů, odkoukali taneční kroky a tak si klidně zazpívá Blaťák s Hanačkou, tančí se chodská kola, doudlebská kolečka, odzemek. S láskou, radostí a také úctou se přeje repertoár celého našeho národního dědictví a jsou to v dnešní době jedny z mála přirozených a vlastně původních folklorních projevů. To jsou okamžiky, kdy se stírá rozdíl mezi amatéry a profesionály. Ostych ztrácí i běžní návštěvníci festivalů, kteří se s chutí přidávají k bujarým skupinkám promíchaných folkloristů.

V každém z krajů České republiky se během roku pořádají folklorní festivaly nebo slavnosti. Nejvíce v Jihomoravském kraji, potom Zlínském, Moravskoslezském. V Čechách zhruba stejný počet v Jihočeském a Středočeském kraji. V Libereckém kraji pořádají pouze jeden festival. Zmíňme nejznámější folklorní akce pořádané v jednotlivých krajích:

- Hlavní město Praha: Pražský jarmark, HF Setkání lidových muzik
- Jihočeský kraj: Mezinárodní dudácký festival Strakonice, Mezinárodní folklorní festival Písek
- Jihomoravský kraj: MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci Tvrdonice
- Karlovarský kraj: Karlovarský folklorní festival, MFF Mariánský podzim
- Královehradecký kraj: MFF Červený Kostelec, MFF pod Zvičinou
- Liberecký kraj: MFF Česko polské Setkání
- Moravskoslezský kraj: FF Frenštátské slavnosti, Festival Poodří Františka Lýska
- Olomoucký kraj: MFF Šumperk, V zámku a podzámčí
- Pardubický kraj: Adámkovy folklorní slavnosti, Dětský MFF Tradice Evropy

- Plzeňský kraj: MFF Plzeň, MFF Klatovy
- Středočeský kraj: Mělnický vrkoč, Středočeský folklorní festival
- Ústecký kraj: MFF Tolstějnského panství
- Vysočina: MFF Jihlavské folklorní léto, Horácko zpívá a tančí
- Zlínský kraj: MFF Rožnovské slavnosti, MFSF Jánošíkův dukát

3.1 Mezinárodní folklorní festival Strážnice

Nejstarším a nejprestižnějším festivalem v ČR je Mezinárodní folklorní festival Strážnice, jehož hlavními pořadateli jsou odborníci z NÚLK spolu s městem Strážnice. Zajímavý přehled informací o MFF Strážnice nabízí především publikace Strážnická ohlédnutí Josefa Jančáře. Kniha byla vydána k padesátému výročí festivalu a vedle přehledů strážnických pořadů, soutěží a udělených cen uvádí zajímavé informace o vývoji festivalu.

3.1.1 Město Strážnice

První písemné zmínky o Strážnici pocházejí z počátku 14. století, kdy se majitelem panství stal rod pánů z Kravař, za jejichž správy došlo k přestavbě původní tvrze a opevnění včetně Černé brány, založení strážnického Nového Města a postavení kostela sv. Martina. Roku 1500 získal Strážnici nový moravský šlechtický rod Žerotínů. Dalším majitelem se stal císařský plukovník a později hrabě František Magnis, jehož rod podporoval umění a hlavně se staral o hospodaření na svém panství. Po druhé světové válce připadl majetek magnáŕů československému státu.

Také život samotných více než 4000 Strážničanů měl svá specifika již od 16. století. Postupně vzniklo 10 cechů a počátkem 17. století další dva. V tom čase dochází k rozdělení města na samosprávné čtvrti Nové Město, Staré město, Předměstí, Rybáře a Židovskou čtvrť.

Klidný život Strážnice narušovaly vojenské vpády. Největší rozmach nastává ve druhé polovině 19. století pod vlivem českého národního hnutí. Dokonce zde byla založena r. 1887 jako první na Hodonínsku česká měšťanka a v roce 1897 byl otevřeno české gymnázium.

První republika znamenala také bohatší kulturní život, kdy učitelé města a profesori gymnázia spolupracovali s rolnickou mládeží na pořádání tradičních lidových slavností. Po druhé světové válce došlo ke značnému vývoji průmyslu i zemědělské družstevní

výroby. Svůj prostor dostala v poválečných letech také kultura, kdy se zde uskutečnily první celostátní národopisné slavnosti.¹⁶

3.1.2 Strážnický festival

První ročník Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici, který nesl název Československo ve zpěvu a tanci se konal 5. – 7. července 1946 začalo připravovat Družstvo pro postavení kulturního domu, jehož zástupci prostřednictvím JUDr. Oty Ševčíka oslovili se svým úmyslem již v lednu t.r. Vladimíra Úlehlu a zmiňovali úmysl navázat na národopisné slavnosti pořádané ještě před válkou v roce 1938. Jejich cílem bylo představit nejpůvodnější a nejkrásnější prvky naší tradiční lidové kultury Slovácka a Slovenska, představit kulturu Srbů, Bulharů, Ukrajinců a dalších.

V květnu 1946 však V. Úlehla dostává další dopis. O přípravách strážnického festivalu tentokrát píše jménem přípravného výboru František Postřehovský a Ladislav Baňkách. Mimo jiné zmiňují záměr vydat u příležitosti pořádání této akce almanach – sborník a žádají jej o příspěvek.

Slavnosti se tedy nakonec uskutečnily ve zmíněném termínu a vydán byl i zmiňovaný sborník včetně Úlehlova příspěvku. Na obálce byli uvedeni tito pořadatelé: město Strážnice pod záštitou Slovenské národní rady; Zemský národní výbor český a moravský; okresní národní výbory v Hodoníně, Uherské Hradišti, Kyjově a Uherském Brodě; Československá společnost a Moravsko-slezská beseda v Praze; Masarykova československá společnost v Hodoníně.

Festival se odehrával v padesátihektarovém zámeckém parku, který zapůjčila Národní správa velkostatku Strážnice a některé místnosti na zámku. Na organizaci a zajištění tohoto ročníku nesl velký podíl Vladimír Boháč, který krom jiného zajistil také dostatečný příděl potravin. Podílel se také na přípravě dalších ročníků festivalu, který se stal jakousi ukázkou, demonstrací vztahu k národnímu kulturnímu dědictví. Jednotlivé složky společnosti nahlíželi na prezentaci folkloru v rámci festivalu odlišně. Někteří si uvědomovali potřebu uchování tohoto bohatství, jiní jej považovali za staromilství.

Druhého ročníku se Vladimír Úlehla nemohl zúčastnit, konaly se 2. a 3. července a on 3. 7. 1947 zemřel. Na schůzi národopisné sekce Zemské rady osvětové ve dnech 28. a 29. září 1946 ve Zlíně přednesl ještě svou zprávu, ve které se zmiňuje o nutnosti

¹⁶ JANČÁŘ, Josef. Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. s.7-15

uskutečnit druhý ročník podle pokynů odborníků, aby se strážnické slavnosti mohly stát významnou kulturní akcí. Souhlasil s názorem Bohumila Mathesia o potřebě zpracovat zvyky, tance a obřady do dramatického pořadu „najít motiv, který by strhl svět“. Slavnosti opět připravovali Strážničané, kteří se nenechali přesvědčit k důležité změně – program postavit na základě doporučení a návrhů odborníků. Úlehla stejně jako např. Bohumil Mathesia byl přesvědčen, že program musí být postaven tak, aby zaujal nejen svou původní formou, ale dobrým a zajímavým zpracováním z pohledu diváka. Zemská osvětová rada v Brně, jako jeden z hlavních pořadatelů navrhoval provedení výběru a koordinace programů potencionálních účinkujících skupin, odbornou pomoc s dotažením vybraného programu. Rada navrhla tuto porotu strážnických soutěží: Antonína Václavíka a Ladislava Rutteho pro kroje, Vladimíra Úlehlu a Karla Klusáka pro písně, Marynu Úlehlovou-Hradilovou a Ladislava Rutteho pro tance, Antonína Václavíka Jana Húsku pro zvykosloví.

Pracovní výbor Strážničanů návrhy neakceptoval a došlo k roztržce těchto dvou důležitých pořadatelů. Přesto se nakonec podařilo situaci vyřešit. Ještě na návrh profesora Úlehly byly slavnosti dne 4. 3. 1947 prohlášeny za celostátní a v termínu jejich konání nesměly být pořádány jiné národopisné akce. Tak jako při prvním vyvstávají i při tomto ročníku určité problémy s kritérií pro hodnocení soutěžících. Je velmi těžké posuzovat stejnými pravidly výkony amatérů zastupujících vesnické skupiny a členů městských souborů, valašských a slováckých krúžků. Národopisná sekce proto vyhověla Strážničanům a rozhodla, že dr. Jan Hůsek, dr. Emanuel Kozáček, dr. Karel Klusák a Jaroslav Orel vypracují soutěžní řady pro strážnické soutěže.

Na festivalu tak byly prezentovány programy vesnických skupin zachovávajících původní formy místního folkloru a současně jevištně upravené pořady právě městských uměleckých souborů vedených odborníky.

Program druhého ročníku proběhl ve dvou dnech. Účinkovala na něm většina skupin vystupujících na prvním ročníku. Novinkou byl pořad Zbojnický večer slovenských souborů, který měl úspěch i v dalších ročnících.

Třetí ročník byl připraven ve stejném duchu. Komunistický převrat neměl vliv na sestavení Pracovního výboru, v jehož čele stál JUDr. Oto Ševčík. V úvodním slově programového letáku bylo uvedeno: *„Zde na Slovácku navzdory nepřízni dobám a otrásajícím politickým zvrátům uchovává si lid nejlépe v celém státě svou lidovou kulturu... Strážnice bez veřejné podpory volá k sobě nejzachovalejší obce z celé republiky, aby je soutěživostí a velkou přehlídkou nadchla k další práci... Strážnice jest holdem*

*tvůrčímu géniu prostého selského lidu.*¹⁷ Novinkou třetího ročníku je uvedení autorů programů festivalu. Třetí ročník se podařilo uspořádat ještě bez větších zásahů představitelů KSČ, reakcí byla ustanovení, že se výkonným výborem pro pořádání IV. ročníku „Strážnice“ bude pražské družstvo Umění lidu. Koncem ledna 1949 se konala první celostátní národopisná konference v Praze, kde byl festival označen jako provokace proti stávajícímu řádu.

Strážníci začali organizovat nově jmenovaní pořadatelé – kompetentní osoby, které měly být zárukou zamezení zneužití slavností a festivalu jako protistátní akce. V roce 1949 zanikla Zemská rada, v roce 1950 došlo dokonce ke zrušení celé řady slováckých a valašských krúžků. Kulturní a umělecký život je řízen Osvětovými besedami, Domy osvěty, Svazem socialistické mládeže, Závodními kluby ROH. Národopisné organizace jsou změněny na soubory písní a tanců.

Na Strážnici 1950 vystupují poprvé soubory ČSM, které zvítězily v krajské přehlídce Soutěže tvořivosti mládeže Gottwaldovského kraje. Do Strážnice se sjeli také zástupci nově vznikajících jednotných zemědělských družstev. Tento ročník se v neděli konala naposledy tradiční mše svatá.

Politici činovníci zasahovali také do hodnocení a udělování cen soutěžícím. Někteří z členů poroty ustavené v roce 1951 jmenovaní ROH a JSČZ nehodnotili podle uměleckých výkonů, ale podle zapojení do budování republiky. To byl zřejmě jeden z důvodů, proč se v následujících ročnících nekonaly žádné soutěže. Současně došlo k poklesu návštěvnosti a není ani dostatečné množství účinkujících. Soutěže byly, ale obnoveny a to v roce 1957. Do porot v letech 1957, 1958, 1959, 1961 a 1964 zasedli především mladí a nadšení národopisci a soutěže získaly opět na vážnosti. V souborech vyrostla nová generace výborných tanečníků, zpěváků i hudebníků a souborů.

V roce 1965 byla vytvořena nová koncepce strážnických programů – převažují vesnické skupiny s autentickým klenotnicovým folklorem, vedle nich stylizovaný projev amatérských souborů a jako třetí zahraniční účinkující. Je zdůrazňována dramatická stavba pořadů.

¹⁷ VALOVÁ, Andrea. *Komunistická ideolog. Komunistická ideologie a folklorní hnutí v letech 1945 –1956 (na příkladu folklorních festivalů ve Strážnici a Tvrdonicích)*. Brno, 2013. Bakalářská. Masarykova univerzita.

V sedmdesátých letech je pozornost více soustředěna na činnost ÚLK. Začala se pořádat tzv. strážnická vědecká sympozia o otázkách týkajících se vývoje lidové kultury v současnosti. Krom toho od roku 1971 dochází k zařazení programů, které mají za cíl mapovat postupně jednotlivé regiony naší republiky. Pořad byl pojmenován Národy a národnosti socialistického Československa a jako první host se představili Chodové a Plzeňáci s pořadem Hyjta.

Hodnocením festivalu se v těchto letech zabývají odborné a osvětové časopisy, výjimečně týdeníky a denní tisk už pouze sporadicky a převážně jen formou krátkých zpráv.

Odborná pracovnice Ústavu pro kulturně výchovnou činnost a dlouholetá členka programové rady „Strážnice“ Eva Rejšková upozornila při hodnocení Strážnice 1972, že strážnický festival je kulturní akcí, na niž je upřena pozornost jak laické tak odborné veřejnosti, že je sledován velmi pozorně a každý ročník je očekáván s velkým zájmem.

Sedmdesátá léta byla obdobím, kdy se stále zvyšoval počet večerních programů v rámci festivalu. Důvodem byla snaha co nejvíce zaměstnat organizovaně návštěvníky, aby se předešlo „nespolečenskému“ chování návštěvníků, kteří se přijeli do Strážnice uvolnit a povyrazit si. v tom čase se počet návštěvníků ustálil na 12 tisících.

Oslavě 30. ročníku roku 1975 byla přizpůsobena programová náplň a velký důraz byl položen na mezinárodní účast. Jednalo se celkem o tři pořady, což bylo i na Strážnici zřejmě příliš. Hodnocením tohoto ročníku se zabývala řada odborníků. Mimo jiné také Oldřich Sirovátka, který poukazuje na další problém – příliš dlouhé programy některých účinkujících. Je třeba stanovit a dodržovat určitou délku jednotlivých vystoupení. Dále poukazuje na absenci autentického projevu, většina skupin se věnuje scénickému zpracování témat.

Nová hodnotící kritéria soutěží byla zavedena v roce 1983, kdy byly jihomoravským KNV zřízeny Cena Mezinárodního folklorního festivalu a titul Laureát MFF. Od té doby podává návrhy na udělení cen hodnotící komise, jmenovaná na návrh programové rady.

Čtyřicáté setkání ve Strážnici hodnotil opět Oldřich Sirovátka hovořící mimo jiné o závislosti úspěšnosti festivalu a jeho návštěvnosti jak na programové nabídce, tak třeba i na počasí.

Počátkem osmdesátých let jsou do nedělního dopoledního programu zařazeny hudební pořady vysílané přímým přenosem Československého rozhlasu.

Velmi významným bylo obnovení soutěže v mužském tanci verbuňk v roce 1986. Po dvaceti letech na pódiu opět zazářili milovníci tohoto unikátního tanečního projevu. Od roku 1990 se festival nazývá folklórní, ne folkloristický. Jubilejní 45. ročník byl věnován především regionům, velmi úspěšné byly dětské programy.

PhDr. Alena Schauerová, Mgr. Jana Polášková, PhDr. Zdeněk Mišurec a další připravují dětské pořady především s cílem přivést děti poznáním místních tradic k zájmu o kulturní dědictví a hlavně k lásce a poznání domova a vlasti.

Ukázkou rozmanitosti programové skladby byl 49. ročník, který se snažil vyhovět jak odbornému tak laickému divákovi. Stejně jako festivaly, přizpůsobuje se většina krúžků a souborů vývoji, který stále častěji znamená ústup klenotnicového folkloru stylizacím a dramatickým úpravám za pomoci nových uměleckých vedoucích, etnologů a ostatních odborníků. V programu se objevují i jiné hudební žánry, aby bylo osloveno co nejširší publikum.

Od sedmdesátých let je Československo oficiálním členem CIOFF. Roku 1993 se sídlem České národní sekce stal Ústav lidové kultury a již padesátý ročník MFF Strážnice r. 1995 se podařilo zařadit mezi festivaly Středoevropského sektoru CIOFF.

Lubomír Tyllner ve svém příspěvku Strážnice 2000 uvedeném v Národopisné revue 3-4/2000 vyzdvihuje práci všech pořadatelů vedených ředitelem ÚLK J. Kristem, předsedou programové rady I. Frolcem a týmem pracovníků ÚLK, jež stojí za vzorným průběhem festivalu takovýchto rozměrů. Dále hovoří o stále dobré nabídce pro návštěvníky i účinkující, o Noci hudců, kterou si užívají všichni milovníci a aktéři neplánovaných a neorganizovaných setkání kdekoliv v prostorách zámecké parku.¹⁸ V rámci tohoto ročníku byl zařazen program k 10. výročí Folklorního sdružení ČR, *U nás se tančí skoro všude*, který narušoval trochu prostor určený k poděkováním a předáváním květinových darů. Novým trendům podleli autoři dětského pořadu, *Kdo si hraje, nezlobí*, který se snažil o přiblížení podobným pořadům komerčních televizí. Nebyla to příliš vhodná forma projevu. Naopak zdařilým byl pořad, *Žijí v písni* věnovaný zpěvákům a hudebníkům – jubilantům, kteří rozdávali „*srdce na dlani*“.

¹⁸ TYLLNER, Lubomír. Strážnice 2000. In: *Národopisné revue: 3-4/00*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.

Strážnice 2001 zaujala sobotním odpoledním programem Dětský dvůr na téma koně. Byla to úžasná přehlídka možností jak zaujmout děti lidovými tradicemi nejen na festivalech, ale využití je vhodné i pro výchovně vzdělávací pořady.¹⁹

Při 57. ročníku slavila Strážnice 700. výročí první písemné zmínky o městě. Oslava se vydařila mimo jiné zahajovacím pořadem nazvaným Město pod bílou věží. Autoři D. Adamcová, T. Pálečská a J. Pajer výstižně představili historii města folklorními prostředky i zajímavým slovním projevem. Pořad patřil k nejvydařenějším z tohoto ročníku, jak hodnotila A. Schauerová ve svém příspěvku Střípky ze Strážnice 2002. Její pozornosti neuniklo kladné přijetí „jízdního řádu“ – programového letáčku ze strany návštěvníků, kteří se tak snadněji orientovali v opravdu bohaté programové nabídce.

Zajímavý pohled na úroveň účinkujících na MFF Strážnice 2004 má Zlata Potyková. Zamýšlí se nad budoucností souborů a lidových muzik, jež svůj program přizpůsobují vkusu diváků a stále více se vytrácejí původní folklorní pořady a do popředí zájmu se dostávají profesionální a poloprofesionální soubory, které zastiňují srdečné a pravdivé projevy v podání amatérů. Autorce chybí regionální – klenotnicové pořady, které bývaly uváděny na Bludníku.²⁰

Pokud se podíváme na MFF po dalších deseti letech z pohledu návštěvníka laika, který je hlavní cílovou skupinou, musíme kvitovat vydávání programových letáků. Jsou velmi důležité pro rozplánování pobytu na festivalu a samotný výběr jednotlivých pořadů, kterých je nabízeno opravdu hodně. Náhodný divák bez výběru může snadno přijít o ty nejkrásnější pořady, pokud si předem nevybere. Díky internetu, kde jsou s předstihem na různých webech umístěny právě zmíněné programy a pozvánky, je pro současníky s opravdovým zájmem o konkrétní pořady, orientace jednodušší.

Určité procento návštěvníků, kterých bylo v roce 2014 víc jak 20.000, tvoří příznivci účinkujících. Při návštěvě např. soutěže ve verbuňku, která patří k nejoblíbenějším, nelze přehlédnout fankluby vtipně povzbuzující své oblíbence a vybavené dokonce transparenty. V publiku zaznívá zasvěcené hodnocení jednotlivých soutěžících, jak ten či onen správně odcifroval, po kolikáté se tu ten či onen ukázal, ozývají

¹⁹ POLÁŠKOVÁ, Jana. MFF Strážnice a jarmark múz. In: *Národopisné revue: 3/01* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-2001.pdf>

²⁰ POTYKOVÁ, Zlata. Strážnice 2004...aneb Co by tomu řekl divák?. In: *Národopisné revue: 3/04* [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2004, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-2004.pdf>

se povzbudivé pokřiky, fanoušci se navzájem popichují a atmosféra je na pódiu i v publiku plná radosti a napětí. Soutěživá nálada vtáhne každého, komu se podaří se „vecpat“ do nabitého amfiteátru.

Skanzen nabízí prezentaci původních řemesel předváděných zručnými řemeslníky, lidovými umělci, kteří umí bravurně představit kumšt, který je stále více znovu obdivován a především děti vydrží pozorovat a vyptávat se na různé podrobnosti. V amfiteátru nabízí skanzen řadu pořadů, z nichž velmi přínosným je koncert Muzičky představující lidové muziky nadějných mladých lidí, hudebníků a zpěváků. Děti, skoro dospělí, prostě party plné mládí a výborné muziky prakticky na profesionální úrovni jen s tím rozdílem, že všichni milují lidovou písničku a s úžasným přednesem ji předávají ve svých vystoupeních. Zde sice není amfiteátr nabitý, ale publikum nejen hlučně odměňuje potleskem a skandováním jednotlivé výkony, ale často v naprostém tichu vnímá krásu lidové písničky. Na Moravě se ve většině lidových škol umění najdou soubory lidových muziky, mladé cimbálovky. V Čechách už je to mnohem menší procento, zde se spíš orientují na tradiční komorní soubory. Přesto se do projektu Muzičky hlásí velmi kvalitní kapely i z Čech.

Koncertu muziček předchází tvůrčí dílna pro mladé hudební kolektivy z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, tedy mezinárodní. Ta první se konala v Brně od 29.9. do 1.10.2006. Pořadatelem je Folklorní sdružení ČR původně společně s brněnským regionálním sdružením. Vrcholem dílny byl koncert v rámci festivalu hudebních nástrojů v Uherském Ostrohu.

Od roku 2008 se Muzičky konají ve Strážnici, od roku 2009 se účastníci předešlého ročníku prezentují na MFF Strážnice v samostatném pořadu Muzičky na pódiu ve skanzenu.

Pořady na Bludníku v sobotu večer, jsou komponované na určité téma a nabízejí obrázek úrovně souborů, kterým se dostalo cti stát se jejich součástí, být jedním z dílků této pestré skládačky.

Návštěvník, který si předem nevybral z nabídky konkrétních pořadů, prochází areálem skanzenu, zámeckým parkem, zavítá třeba i do muzea na některou z komponovaných výstav nebo přednášku. Určitě se zastaví, zaposlouchá se nebo se i přidá a zazpívá si s hudci, muzikanty a zpěváky, které potkáte téměř na každém kroku. To jsou ti, kdo dělají atmosféru pohodového a radostného setkání ve Strážnici. Tady je místo pro nefalšovaný folklor.

V současnosti je hlavním pořadatelem MFF Strážnice NÚLK a je stále dbáno na umožnění prezentovat jak autentický, tak i upravovaný a stylizovaný folklor. Festival je díky statutu uděleného CIOF (Mezinárodní radou organizátorů festivalů folkloru a lidového umění) řazen mezi vybrané celosvětové folklorní festivaly.

3.1.2.1 Dětská Strážnice

Na návrh programové rady z roku 1957 se od tohoto roku konala týden před MFF Strážnice samostatná Dětská Strážnice. Poprvé se tak stalo právě v tom roce 23. června. Pořad Dětem pro radost připravili společně Věra Haluzová, Zdenka Jelínková a Ota Fric. V roce 1958 šlo o dva pořady: Devatero kvítí a Dokolečka dokola. Autorkou byla Věra Haluzová, která za odborné pomoci Zdenky Jelínkové připravila Dětskou Strážnici i v letech 1959, 1961, 1963, 1968 a 1979. V rámci Dne dětí se v letech 1964 a 1966 uskutečnily dvoudenní Dětské Strážnice.

Náklady a úsilí, které všichni pořadatelé Dětské Strážnice museli vynaložit, neměly zpětnou odezvu. Pro stále klesající zájem a návštěvnost akce bylo nakonec od jejího pořádání upuštěno. V roce 1991 se konala v rámci Světového dne kultury a program vytvořili Jana Polášková, Ladislava Košíková a Jaromír Nečas. Ani tentokrát po dlouhé odmlce se nepodařilo nalákat diváky a to byl rozhodující důvod pro včlenění dětských pořadů do MFF Strážnice.

V roce 2000 byl festival Dětská Strážnice opět obnoven. Byl plně hrazen ze sponzorských příspěvků a společně jej pořádali Národní ústav lidové kultury, město Strážnice a svým dílem také Folklorní sdružení ČR. Programová rada jmenovaná ředitelem NÚLK měla za úkol přípravu dvoudenního programu.

Rokem 2009 se Dětská Strážnice stala součástí programu MFF Strážnice. Návštěvníci mohou každoročně shlédnout až 600 dětských účastníků festivalu. V roce 2013 se konal prakticky 31. ročník Dětské Strážnice.

Přesto, že činnost ve folklorním souboru dnes určitě nepatří mezi kroužky, o které se rodiče a jejich děti perou, je stále dostatek dětských skupin, které si váží možnosti vystoupit na některém z festivalů u nás nebo v zahraničí. Strážnice je tou největší poctou možná především pro vedoucí, ale Ti dokáží správně motivovat i své světence. Ve slavnostním průvodu, který je součástí tohoto festivalu nepřehlédnutelné, jsou právě děti a nebývá jich málo. U dětských souborů je zodpovědnost vedoucích trochu složitější než u skupin dospělých. Pro účast ve Strážnici je jedním z kritérií i správné ustrojení

v lidovém oděvu z příslušného regionu a tady je třeba opravdu hodně zapůsobit na rodiče členů dětských skupina ohlídat si ty nejmenší drobnosti a doplňky. Dospělí už si to ohlírají sami. Ale výsledek, když sleduje divák pestrou skládku krojů a kraječků.

3.1.2.2 Programová nabídka festivalu

- Tradiční strážnický průvod

Veselý krojovaný průvod účinkujících ulicemi města se zastavením a krátkou ochutnávkou programu na náměstí

- Otvírajte sa strážnické brány

Televizní pozvánka do Strážnice

- Udělení Ceny MFF a Laureáta MFF

Tato ocenění uděluje od roku 1983 hodnotící komise jmenovaná na návrh programové rady ředitelem Ústavu lidové kultury

- Strážnické nokturno

Zvláštní noční pořad lidových zvyků, písní a tanců

- Písňe a tance přátelství (Přišli hosté z daleka i blízka)

Pořad zahraničních souborů

- Z krajin za obzorem - Mistrovská díla UNESCO

Hlavní pořad zahraničních souborů a vybraných programů a Mistrovských pořadů ústního a nemateriálního dědictví lidstva.

- Zbojnické obrázky

Zbojníci a jejich kousky si lidé poupravili a rádi si je připomínají jako lidové hrdiny. Tance a písňe připomínající tyto téměř mytologické postavy z Karpat, Slovenska, Slezska a Moravy jsou náplní programu Zbojnické obrázky.

- Zábavy a noc s hudci

Ve střediscích zábav v zámeckém parku je na sobotu v noci a neděli odpoledne připraven volný program, kdy se návštěvníci mohou zapojit dle chuti.

- Folklorní škola

Tematická setkání zájemců s odborníky v areálu skanzenu na dané téma.

- Odpoledne s dechovkou

Nedělní odpolední program pro milovníky tohoto hudebního žánru.

- Muzičky

Jeden z nových programů je věnován mladým lidovým hudbám, které se účastní Mezinárodní hudební dílny Muzičky. Ta umožňuje od roku 2006 zdokonalení a prohloubení hry lidové hudby.

- Přehlídka tradičních řemesel

Návštěvníci mají možnost seznámit se s výchozími materiály, výrobními postupy a hotovými výrobky řemeslníků oceněných prestižním titulem Nositel tradice lidových řemesel.

3.1.2.3 Soutěže v rámci festivalu

- Soutěž zpěváků lidových písní

Mezi oceněné lidové zpěváky patřili také Jihočeši, jako duo Zora Soukupová a Josef Votava (2.). Josef Votava (2.) uspěl i jako sólista stejně jako Eva Kubíčková (1.). Všichni z Českých Budějovic.

- Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku

Soutěže ve verbuňku se konaly v prvních ročnících festivalu, potom byly zrušeny a k obnovení došlo v roce 1986. Do finále této soutěže se proboují tanečníci tohoto tradičního charakteristického tance z regionálních kol. Tento soutěžní pořad patří k nejoblíbenějším a nejnavštěvovanějším. V publiku vedle sebe sedí děti, mladí i starší nadšenci, kteří s obdivem sledují vystoupení jednotlivých tanečníků. Ve statistice vítězů jednotlivých ročníků se opakují názvy souborů a obcí do kterých tanečníci patří. Některým se podařilo obhájit v dalším ročníku své vítězství třeba Miloši Janulíkovi, Rudolfu Tučkovi, Eriku Feldvabelovi, Štěpánu Hubáčkovi. Martin Káňa byl nejprve třetí, další dva roky druhý a nakonec se dočkal vytouženého vítězství. Stanislav Popela z Perné patří k nejčerstvějším vítězným tanečníkům. 2010 byl druhým nejlepším, 2011 – 2013 soutěž vyhrál. Vítězem se stal i v roce 2014.

- Soutěže hudeckých souborů

První tři ročníky soutěže vyhrála Strážnická hudba Slávka Volavého (CM Slávka Volavého ze Strážnice). Svůj úspěch zopakovali ještě v roce 1957, 1958. Mezi soutěžícími nechyběl Hradišťan z Uherského Hradiště, CM Ondráš z Ostravy, CM Medika Brno a další.

3.2 Národopisné slavnosti Podluží v písni a tanci Tvrdonice

3.2.1 Obec Tvrdonice

První písemná zmínka je dochována z roku 1264 a původně náležely Týneckému panství. Posledními majiteli byli Lichtenštejnové. 1538 byly povýšeny na město. Přelom 16. a 17. století znamenal pro Tvrdonice ne právě dobré období. Nejprve útoky Bočkajovců, potom zemětřesení.

V 18. století se místní osadníci zabývají trojpolním systémem a pěstuje se zde hlavně žito, pšenice a proso. Chyběla jim zemědělská technika. Živilí se také vinařstvím, rybolovem a chovem dobytka. Z této doby pocházejí zmínky o zřízení školy.

Obyvatelé městečka, tedy muži se účastnili první i druhé světové války. Padlým byly postaveny pomníky, jako připomínka jejich hrdinství.

Obec byla téměř každý rok postižena záplavami řeky Moravy. Tento problém byl řešen redukcí toku řeky Moravy, což znamenalo počátek usychání lužních lesů a nutnosti vybudovat systém zavlažovacích kanálů.

Dominantou obce je kostel sv. Mikuláše, kde se konají také zpívané mše svaté v rámci druhého nejstaršího folklorního festivalu u nás Podluží v tanci a písni, který se udržel, i když není takového rozsahu, jako nejstarší Strážnice. S tímto městečkem je spojeno jméno významného lidového zpěváka a hudebníka, folkloristy Jožky Severina.²¹

3.2.2 Národopisné slavnosti Podluží v písni a tanci

Národopisná výstava československá v roce 1895 byla první větší příležitostí k představení regionu Podluží a to v rámci krojové přehlídky, jejíž součástí byly také skupiny z tohoto regionu. V Brně se roku 1914 konala přehlídka nazvaná Moravský rok, v Kyjově roku 1922 Selské slavnosti, v Brně 1925 Národopisné svátky Moravy a na všech se účastnily skupiny z Podluží.

V roce 1927 vystoupili zpěváci z Tvrdonic v brněnském Radiožurnálu a hned následující rok založil učitel Karel Přidalík mužský pěvecký kroužek, který byl základem Podlužáckého slováckého krúžku v Tvrdonicích. V roce 1937 založil František Mikulecký

²¹ Tvrdonice. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tvrdonice>

tvrdonický a poté i mikulčický krúžek, jejichž cílem bylo především uchování tradic před módními vlivy.

Mezi výborné zpěváky svázané s Tvrdonicemi patřili takové osobnosti jako Jožka Severin, Božena Šebetovská, František Čech, Vojtěch a Jožka Gálovi. Krúžky z Tvrdonic se také účastnily MFF Strážnice.

K činnosti Podlužáckého slováckého krúžku patří od roku 1946 pořádání národopisných slavností Podlužácký rok (Rok na Podluží). V rámci prvního ročníku byl položen základní kámen Slovácké chalupy v části obce Trávníky, v němž byla uložena listina podepsaná členy výboru krúžku, zavazujících v případě potřeby složit částku do 5000 korun na dostavění budovy. Na vybudování národopisného areálu přispěly všechny podlužácké krúžky. Teprve až v roce 1954 se konal 2. ročník slavností, který před dostavěnou chalupou zahájila CM Břeclavan. Tyto slavnosti nesly název Odpoledne na Podluží.

Od roku 1956 se slavnosti konají každoročně pod ustáleným názvem Podluží v písni a tanci.

„Týden před slavnostmi byl v letech 1958 – 1960 a 1964-1977 pořádán Dětský den pro dětské soubory, ale z ekonomických důvodů se od této akce upustilo a děti dostaly prostor v rámci samotných slavností.“²²

K pořadatelům vedle tvrdonického krúžku průběžně patřily MNV Tvrdonice (dnes obecní úřad), Okresní dům osvěty Břeclavan (později OKS, od r. 1991 Dům kultury Břeclav).

Od roku 1991 pořádají slavnosti místní obecní úřad a Slovácký podlužácký krúžek. Z původně nedělního odpoledne se program postupně rozšířil na třídní akci:

- v pátek probíhá přehlídka dechových hudeb,
- v sobotu soutěže - ve zpěvu; o stárka Podluží ve zpěvu a tancích hošíje, verbuňk, vrtěná; večer hlavní program a veselice,
- neděle dopoledne sjíždění chasy z okolních vsí; odpoledne slavnostní průvod v čele se stárkem Podluží a hlavní programový blok v amfiteátru.

Od roku 1990 se v neděli ráno koná slavnostní krojovaná mše. Roku 1993 byl do hlavního nedělního pořadu začleněn dětský pořad a soutěž o stárka se tak posunula na sobotní večer. V předsednictvu výboru slavností a v programové komisi se střídali

²² Tvrdonice: Podluží v písni a tanci: 50. výročí národopisných slavností. 1. vyd. Redaktor Jiří Vrbka. Tvrdonice: Obec Tvrdonice, 2003, s. 10-11

postupně předsedové krúžku – celkem 13 folkloristů, jejichž řadu zatím zakončuje současná vedoucí Zdeňka Šlichtová.

Oproti Strážnici se v Tvrdonicích výjimečně objevují tématicky komponované pořady. Program se drží striktně bohatých folklorních tradic Podluží. Řada krúžků, souborů a chas se prakticky po celý rok připravuje právě na vystoupení v Tvrdonicích. Příležitost vystoupit se svým programem mají dnes méně, většinou pouze při místních slavnostech, a proto je pro ně tato slavnost určitou metou jejich činnosti. Těžko také někam vyjízdet se souborem dětiček, které ještě ani nechodí do školy. Podluží se v Tvrdonicích může prezentovat v celé své kráse unikátních krojů, které skutečně odpovídají tradici a mladí i staří je oblékají a nosí s hrdostí a přirozenou noblesou.

Součástí festivalu jsou však i vystoupení hostů z jiných národopisných oblastí případně ze zahraničí.²³

V Národopisných aktualitách hodnotí Jan Krist jubilejní 30. ročník slavností v Tvrdonicích. „*Páteční přehlídka dechových hudeb byla prezentací velmi dobré úrovně interpretů. Sobotní pořad dětských souborů přinesl zajímavé a dobře zpracované pořady, některé soubory však dětem zadávají témata, která jim nenáleží, a odpovídá tomu také jejich provedení. Ne zrovna vhodně bylo zvoleno poslední číslo programu.*“²⁴

Sobotní soutěžní večer patřil soutěži o Podlužáckého stárka, do které se přes dvě soutěžní předkola probjovali zástupci devíti podlužáckých obcí. Téměř čtyřhodinový program byl velmi zajímavý a přínosný díky porovnání mládí se zkušenostmi straších.

Nedělní sjíždění chasy je specifickým prvkem těchto slavností a navozuje správnou slavnostní atmosféru. V odpoledním programu byla opět k vidění některá velmi zajímavá čísla, ale celkově by pořadatelé měli dbát na časové rozpětí jednotlivých výstupů, sráží se tak gradace.²⁵

Jan Krist hodnotí slavnosti v Tvrdonicích znovu při 41. ročníku. Upozorňuje na nedostatky například při hudebním doprovodu soutěžících o stárkovské právo a potom o necelistvost pořadu Vesele na Podluží, kdy nepostřehl žádný společný prvek, což byla

²³ Tvrdonice: *Podluží v písni a tanci: 50. výročí národopisných slavností*. 1. vyd. Redaktor Jiří Vrbka. Tvrdonice: Obec Tvrdonice, 2003, s. 17 -43

²⁴ KRIST, Jan. Jubilejní Tvrdonice 1983. In: *Národopisné aktuality 1/84* [online]. Strážnice: Ústav lidového umění, 1984 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1984/1/Nr.html#17>

²⁵ KRIST, Jan. Jubilejní Tvrdonice 1983. In: *Národopisné aktuality 1/84* [online]. Strážnice: Ústav lidového umění, 1984 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1984/1/Nr.html#17>

škoda. V nedělním programu dětí i po jedenácti letech narazil na nevhodně vybrané skladby a prvky pro dětské interprety, některá čísla byla opět zbytečně rozvláčná a u mnohých souborů byly zřejmé problémy se zpěvností dětí. Vyvrcholení dětského pořadu bylo tentokrát příkladné díky výbornému projevu Břeclavánku II.

Naopak vystoupením dospělých souborů chyběl spád a závěrečný program Slováckého krúžku z Kostic bylo opravdu nekonečné, ke všemu děvčata nebyla správně ustrojena.

Celkově se tentokrát odhalily nedostatky v systémové a soustavné práci spolků a souborů. Není možné připravovat se pouze pro účast na slavnostech. Programová rada slavností by se měla zamyslet nad dalšími kroky.²⁶

V příspěvku Tvrdonice: Svědectví umírajícího festivalu se jeho autor Petr Zugárek zabýval hodnocením 55. ročníku Podluží v písni a tanci. Dle jeho názoru slavnosti upadají, mají stále nižší úroveň. Chybí podle něj folklorní osobnosti, které by nalákaly a povzbudili znužené účastníky i návštěvníky. Má pocit, že nedostávají prostor noví mladí významní folkloristé, že se v Tvrdonicích vytratil náboj a festival skomírá. Dokonce jmenuje některé zpěváky a potencionální stárky, kteří nemají možnost představit se v Tvrdonicích. Jeho názory na stejném místě vyvrací jeden z pravidelných pořadatelů a odborníků Jaroslav Tuček, který vyvrátil „nepravdu“ pana Zugárka o neumožnění účinkování jmenovaných folkloristů. Poukázal na řadu dalších rozporuplných informací v příspěvku, který by mohl nezasvěceného čtenáře odradit např. od návštěvy dalšího ročníku Podluží. Internet a media mají velkou moc a pro pouhého laika jsou často směrodatné např. při výběru cíle svého výletu či dovolené. Folklor a lidová kultura si musí pracně získávat své příznivce, proto je zarážející, když primáš CM dělá negativní reklamu jednomu z nejstarších festivalů u nás.

Kladný postoj ke slavnostem má naopak Radek Bartoníček. Ve svém článku, který byl zevrubnou charakteristikou tvrdonických slavností, předává své pocity získané při návštěvě nedělního programu jejich 56. ročníku. Stihl pouze část, ale odnesl si spoustu zážitků a především se utvrdil ve svém názoru, že bohatstvím kraje Podluží a vůbec Slovácka jsou jednotliví lidé – místní chasa, tetička z kostela, stařeček koňák, starší folkloristé, místní chasa.

²⁶ KRIST, Jan. Tvrdonice 1994. In: *Národopisné aktuality*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1995, s. 53-58.

A to je zřejmě důvod, proč se řada návštěvníků do Tvrdonic ráda vrací, i když se nejedná o akci, která by měla velkou reklamu. Pro běžného návštěvníka těchto slavností je zásadní atmosféra, kterou se daří pořadatelům navodit. Slavnosti jsou programově mnohem menší ve srovnání se Strážnicí. Ovšem návštěvník si může v klidu vychutnat všechny pořady ze zajímavé nabídky a nemá pocit, že mu něco uniklo. Sobotní odpolední program má sice trochu menší návštěvnost, ale to je pochopitelné – všichni se připravují a těší na večerní soutěž o stárka Podluží. Kdo si chce chvilku odpočinout a protáhnout se může zastavit u některého z řemeslníků, kteří předvádějí svůj um hned u amfiteátru a jedním okem může sledovat co se děje na pódiu.

Tvrdonický amfiteátr je vzorně udržován a především se stále zlepšuje zázemí. Poslední akcí bylo zastřešení části hlediště. Slavnosti poskytují obraz lidového umění na Podluží a je zřejmé, že vrcholem je soutěž stárků a lidových zpěváků. Programy jsou precizně ozvučené, velká obrazovka z boku pódia umožňuje i z dálky dobře sledovat soutěžící a porovnávat si jejich výkony.

3.2.2.1. Soutěže v rámci festivalu

Pravidelné pořádání tradičních soutěží v rámci tvrdomských národopisných slavností má za cíl zachování živého folkloru na Podluží a pro podchycení talentovaných zpěváků a tanečníků regionu

Kategorie soutěží:

- pěvecké - sóla muži, dua muži; sóla ženy, dua ženy; dua smíšená
- taneční - hošije, verbuňk, vrtěná
- o Stárka Podluží

(soutěžící o stárkovské právo se musí zúčastnit soutěže ve všech třech tanečních kategoriích. Hodnotí se pěvecký a taneční projev podle níže uvedených kritérií)

Podmínky účasti:

- soutěžící musí být z regionu Podluží nebo z vesnic z přechodných regionů, kde se nosí podlužácký kroj,
- sporné případy rozhodne odborná porota nejpozději 14 dní před soutěží,
- vítěz verbířské soutěže má zajištěnou přímou účast ve finále o nejlepšího verbíře Slovácka ve Strážnici; druhý a třetí v pořadí se mohou ještě po uzávěrce přihlásit do výběrového kola této soutěže,

- pořadatel zajistí dvě doprovodné cimbálové muziky; vlastní doprovodnou muziku si může soutěžící zajistit na své náklady.

Kritéria hodnocení:

- Zpěv – intonační čistota, dialekt, výběr písně, soulad s doprovodem, celkový umělecký dojem, úplnost kroje a jeho úprava
- Tanec – intonace, dialekt a celkový výraz předzpěvu, který je nedílnou součástí tance, pohybová úroveň – provedení typických kroků, cifer, dodržení charakteru tance, držení těla, soulad s hudebním doprovodem, celkový umělecký dojem, úplnost kroje a jeho úprava

Způsob hodnocení:

Pěvecké kategorie hodnotí porota, která určí pořadí na prvním, až třetím místě v každé kategorii.

Taneční kategorie hodnotí zvláštní porota a stanovuje pořadí v jednotlivých tancích. Stejně tak postupuje v soutěži o Stárka Podluží. Vítěze určí umístění zúčastněných soutěžících v jednotlivých kategoriích.

Vrtěná - párový točivý tanec, jehož základem je jakési víření tanečníků kolem společné osy. Chlapce táhle předzpívá a jeho melodii převezme doprovodná muzika do 2/4 tempa. Dvojice se k sobě obrátí čelem, uchopí se za obě ruce asi ve výši očí a „přetahuje se“ buď mírným natřásáním spojených paží, nebo vláčnými obloučky. Až po několika taktech se začne samotné točení – víření.

Hošije – jsou obřadním tancem, kdy hoši stojí v půlkruhu před muzikou a začíná zvoláním prvního stárka „Hošije, chaso!“ a jeho předzpíváním taneční písně v 2/4 taktu. Muzika danou píseň několikrát zopakuje, stárek při tom vyskakuje snožmo z podřepu s napnutými koleny co nejvýše a pomáhá si švihem rukou. Ostatní tleskají při jeho výskoku a nakonec se přidají postupně dle pořadí určeného stárkem.

Verbuňk - je tradiční mužský tanec sólový nebo skupinový. Tanečníci předvedou svou vlastní individuální sestavu a velmi důležitá je schopnost improvizace. Doprovodná taneční melodie je přednesena v tečkovaném rytmu. Pomalá část se hraje ve 4/4 taktu a na Podluží se říká válaný verbuňk. Pro rychlou část je dán 2/4 takt. Kořeny tohoto tance jsou svázané s praxí stavění vojska a nám známá podoba pochází až z 20. století. Od roku 2005 je slovácký verbuňk řazen mezi Mistrovská díla ústního a nemateriálního dědictví lidstva.

Soutěže v Tvrdonicích jsou velmi oblíbené a soutěžící podávají výborné výkony. Publikum se na sobotní večery slavností těší a nedají se odradit ani nepřízní počasí. Mezi vítěze soutěže O stárka Podluží patří například Jaroslav Tuček a František Král, Rudolf Tuček, Jaroslav Martínek, Martin Černý. Štěpán Hubačka a David Gajdoš zvítězili v Tvrdonicích a uspěli také v tanci verbuňku na MFF Strážnice na prvních 3 místech nebo s cenou diváků.

3.3 Jihočeský folklorní festival Kovářov

Kovářov je poměrně malá obec, přesto se zde daří udržovat a rozšiřovat tradice a zvyky místního regionu. Zásahu na tom mají především členové souboru Kovářov a dětského Kovářovánku. Daří se jim udržovat zájem nejen dospělých, ale především dětí a mládeže o tradiční zvyky, regionální kulturní dědictví.

Jihočeský folklorní festival patří k regionálním festivalům v jižních Čechách. Je zaměřen především na umělecký rozvoj dětských a dospělých souborů v kraji a hlavním pořadatelem je obec Kovářov spolu Jihočeským folklorním sdružením. Jeho předsedou je Milan Škoch, vedoucí folklorního souboru Kovářovan. Při původních jednáních o založení tohoto festivalu vyšlo vstříc vedení obce Kovářov a přislíbilo spolupráci na získání potřebného zázemí a organizační zajištění.

V roce 1996 se uskutečnil první ročník původně jednodenní přehlídky právě jihočeských souborů. Postupně byl program rozšířen a rozdělen. Pátek patří pravidelně dětem, kdy se převážně místním dětem představí jihočeské dětské soubory. Malým posluchačům i účinkujícím patří i další část dne - taneční a řemeslné dílny. Při taneční části se soubory navzájem učí tradiční tance svých regionů, při řemeslné části si děti mohou vyzkoušet práci kováře, hrnčíře, dráteníka, perníkáře a dalších.

Řemesly začíná další festivalový den, na jarmarce mohou najít inspiraci všichni návštěvníci i během odpoledního hlavního festivalového pořadu dospělých jihočeských souborů. Hostující soubory dostávají prostor v rámci Okénka hostů. Večer pod kaštany je společnou taneční zábavou.

Po sobotní přehlídce mají vedoucí souborů příležitost vyslechnout rady a postřehy odborné poroty vyslané NÚLK, která se zabývá hodnocením krojové čistoty, choreografií, tanečním prvkům, hudebnímu a pěveckému projevu. Pro některé jihočeské soubory je vystoupení v Kovářově jedinou možností porovnání jejich práce a možností získat dobře míněnou radu, jak pokračovat ve své činnosti. Dle vyjádření samotných porotců, mezi nimiž se téměř pravidelně účastní Bohumil Chochola a Lubomír Tyllner, je každým rokem

znát zlepšení jednotlivých souborů, což je známkou respektu a uznání práce odborníků z řad současných etnografů a pracovníků NULK.

Závěrečným dnem festivalu je neděle, kdy se většinou ve Zvíkovském Podhradí koná vystoupení hostů festivalu. Tečkou za Jihočeským folklorním festivalem je posezení pořadatelského souboru a jeho prvotní zhodnocení.

Mezi účinkujícími festivalu se prostřídaly téměř všechny jihočeské folklorní soubory a tím se udržují vzájemné kontakty a přátelské vztahy mezi všemi příznivci a nositeli tradic a folkloru jižních Čech.

3.3.1 Soutěž v rámci festivalu

- O nejlepší jihočeskou hnětýnku

Hnětýnka je sladké pečivo, kterým obdarovávala jihočeská děvčata chlapce při posvícenské zábavě. Soutěžící odevzdává 4 stejné výrobky, které hodnotí odborná komise, výsledky jsou zveřejněny v rámci sobotního hlavního festivalového pořadu.

3.4. Středočeský folklorní festival Tuchlovická pouť

Po revoluci v roce 1989 nebyl příliš velký zájem o folklor, o to větší úsilí a nadšení museli vynaložit zakladatelé nové tradice folklorního festivalu ve středních Čechách. Pustili se do toho společnými silami předsedkyně Folklorní unie Jana Svobodová a místopředseda unie Bohumil Chochola.

Jako vhodné místo pro setkání souborů z Prahy, Středočeského kraje a souborů z dalších krajů, ze zahraničí a pravidelně také ze Slovenska zvolili Tuchlovice. Festival je třídní akcí. V pátek je zahajován odpoledním vystoupením v kostele sv. Havla v Buchlovicích, večer se publiku v Kulturním centru v Novém Strašecí představí hostující soubory.

Sobotní a nedělní dopoledne vystupují soubory v centru obce. Odpoledne se v hlavních festivalových programech představí v tuchlovickém letním kině dětské i dospělé soubory. Sobotní večer patří vždy vystoupení některého ze známých souborů, jako jsou Ondráš, Hradišťan, Javory. Mezi soubory je oblíbené noční folklorní nokturno, ale také folklorní škola, při které některý ze zúčastněných souborů učí tradičním prvkům ze svého regionu vnímavé a zapálené žáky z řad ostatních účinkujících i laiků.

Pořadatelé jsou pravidelně Folklorní soubor Čtyřlístek, Folklorní unie Prahy a Středočeského kraje, Folklorní sdružení České republiky, Obec Tuchlovice.

Prvního ročníku, který se podařilo uspořádat v roce 1994, se zúčastnilo celkem 251 členů z osmi skupin z Čech a Moravy. Jeden dětský soubor Benešáček. Druhý ročník dostalo prostor celkem 10 souborů s 298 členy. Z toho již dva dětské soubory. Při třetím ročníku se představilo 7 dětských a 7 dospělých souborů o celkovém počtu 478 členů. Mezi dětskými soubory nechyběly Lísteček z Nového Strašecí, Tuchlováček z Tuchlovic.

Počet účastníků roste rok od roku. Při desátém to bylo 19 souborů, při patnáctém celých 24 souborů. Jubilejní dvacátý ročník nabídl přehlídku 16 souborů. Na většině ročníků vystupovali soubory Jarošov a Jarošáček z Mělníka. U publika jsou oblíbeny programy souboru Gaudeamus. Pořádající soubor Čtyřlístek sídlí v Novém Strašecí.

Tuchlovická pouť je každoročně pestrá nejen vhodným výběrem účinkujících souborů, ale také doprovodným programem, kde nechybí tradiční pouťové atrakce, divadelní představení, výstavy. Jedinečnost tohoto festivalu utvářejí průvodci hlavním festivalovým pořadem. Poslední roky to byl mladý pár Anna Fischerová a Filip Cíl, kteří vždy velmi vtipně, mladistvě a přesto vkusně doplňují programovou nabídku.

Festival se těší dobré návštěvnosti po celou dobu své existence a zájem o účast na této významné akci má řada našich, ale i zahraničních souborů. O jejím dopadu na rozvoj kultury a turismu svědčí opravdu velmi dobrá návštěvnost jednotlivých pořadů a také účast oficiálních hostů z řad politické i státní sféry, Folklorního sdružení ČR.

Největší podíl na vzorné organizaci a vzrůstající úrovni má soubor Čtyřlístek, všichni pořadatelé a jejich pomocníci. Pořadatelský soubor má velmi dobrou úroveň, vedení dbá na kvalitu taneční i hudební složky, na krojové vybavení. Stejně požadavky má organizační štáb na účastnické soubory a to je zárukou kvality a úrovně festivalu.

Festivalový program nenabízí žádnou soutěž.

3.5 Shrnutí a porovnání folklorních festivalů

Folklorní festivaly, více je vystihuje pojem slavnosti, jsou svátkem lidového umění a tvořivosti, svátkem krojů, lidových umělců, krajových specialit a prostých lidí. Ve své podstatě nezáleží na tom, jestli navštívíte velký, mezinárodní festival nebo se vydáte na tradiční lokální slavnosti. Základem je přehlídka, která umožní souborům, spolkům a řemeslníkům prezentovat své dovednosti a také návštěvníci, kteří se zvědavostí a uznáním sledují tyto výkony.

Shrňme si fakta vztahující se k festivalům, které jsou výše uváděny:

- MFF Strážnice a NS Podluží v písni a tanci jsou nejstarší folklorní slavnosti u nás
- Tuchlovice a Kovářov patří k festivalům založeným po roce 1989
- Strážnice je největším folklorním festivalem co do počtu účinkujících, možnosti využití prostor, počtu dílčích programů a soutěží
- ve Strážnici, Tvrdonicích a Kovářově zasedá odborná porota
- účastníci všech uvedených festivalů musí splňovat daná kritéria
- Strážnice, Tvrdonice, Kovářov nabízejí pro publikum zajímavé soutěže
- pouze Strážnice uděluje cenu festivalu
- Strážnice, Tuchlovice a Tvrdonice vycházejí z určité programové koncepce festivalu
- všechny festivaly nabízejí doprovodný program zaměřený na podporu tradičních řemesel
- všechny zmíněné festivaly poskytují prostor dětským souborům
- projekty „Muzičky“ a „Tady jsme doma“ podporují zájem o lidové tradice u dětí

MFF Strážnice se uskuteční v roce 2015 již po sedmdesáté, v Tvrdonicích to bude 62. ročník, Tuchlovická pouť dvacátý druhý a v Kovářově dvacátý.

Ve Strážnici se program odehrává prakticky na deseti vhodných pódíích a prostorách - ve skanzenu, zámku a přilehlém parku, na Náměstí svobody. Slavnosti v Tvrdonicích jsou mnohem menší než MFF Strážnice a programové části se odehrávají prakticky na dvou místech – v amfiteátru a na návsi. Tuchlovická pouť využívá Kulturní centrum v Novém Strašecí, kostel, náves a amfiteátr v Tuchlovicích. Nejmenší a nejmladší z těchto festivalů Kovářov, se prezentuje v Milevsku, na Zvíkově a v Kovářově, kde je připraveno provizorní pódium v parku a sál kulturního domu.

Pořadatelé a programové rady vycházejí při přípravách z daných prostorových možností, snaží se o získání finanční podpory, jak z místních samospráv, tak z evropských fondů a pochopitelně od soukromých subjektů.

Na podmínky za jakých pořadatelé festivaly realizují, by měli přihlížet všichni hodnotitelé, jak z řad profesionálů tak i laiků a samotných účinkujících. Při pročítání kronik a ročenek souborů, které se účastnily některého z festivalů, můžeme posoudit, jak se postupně mění podmínky nabízené účinkujícím a především můžeme porovnat nadšení a zájem souborů. V počátcích byla většina souborů ochotna zúčastnit se festivalu prakticky bez jakýchkoliv nároků – pozvání se bralo jako pocta a vyvrcholení činnosti, reklama dané

obce, kraje a regionu. Před rokem 1989 byla absence v práci a ve škole členům těchto vybraných souborů omlouvána, jako účast na reprezentační akci. S vývojem společnosti a samozřejmě situace v naší republice se soubory musely postavit na vlastní nohy a hlavně se většinou sami financují. Často musí zvažovat, zda budou schopni uhradit si náklady spojené s účastí třeba i na takové akci jakou je MFF Strážnice.

Celkově lze konstatovat, že Strážnice je svým rozsahem a programem stále největší a nejprestižnější přehlídkou folklorního dědictví u nás. Programově se od Tvrdonic liší, ale každý z těchto festivalů má své opodstatnění ve vztahu prezentace folkloru či folklorismu současným divákům a zájemcům o naši lidovou kulturu.

Na slavnostech v Tvrdonicích mají návštěvníci více klidu na sledování programu, jehož vyvrcholením je soutěžní program v sobotu večer. Nepřehlédnutelná je krása a čistota krojů charakteristických pro daný region. Porotci hodnotí dle daných kritérií, ale pro laického pozorovatele mají tvrdonické slavnosti dva vrcholy – již zmíněnou soutěž o stárka Podluží a nedělní sjíždění chasy. Tvrdonice jsou takovou ochutnávkou před Strážnicí, která těmto momentům nabízí víc, ale návštěvník si musí vybrat a něco oželeť.

Pořadatelé, programové rady, pořádající soubory, všichni připravují program tak, aby se zabavily celé rodiny. Bez návštěvnosti by festivaly pomalu upadly, a proto se stále rozšiřují programové nabídky jednotlivých festivalů. Vedle přehlídek a soutěžních pořadů, nechybí tradiční řemesla, tradiční a regionální pokrmy. Pro ty nejžádanější návštěvníky, děti, jsou připraveny dílny nejen řemeslné, ale také s aktivní náplní – taneční, hudební, divadelní.

Specifikem v posledních letech jsou projekty „Muzičky“ a „Tady jsme doma“, zaměřené právě na podchycení zájmu dnešních dětí o kulturní dědictví, které budu zmiňovat podrobněji v další kapitole.

3.6 Význam festivalů

Organizace spojených národů pro vzdělání vydala v listopadu 1989 dokument *Doporučení o ochraně tradiční a lidové kultury s návrhem na přijetí opatření k ochraně kulturních tradic minulosti*. Podle dokumentu je kultura a folklor částí všeobecného kulturního dědictví lidstva. Výstižně je obsah tohoto dokumentu vysvětlen větou „... k čemu je člověku veškeré pohodlí a blahobyť, ztratil-li paměť?“

Proto je zásadní hledat cesty, jak zaujmout i současnou mladou generaci a vychovat si nové nositele kulturních tradic.

Projekty jako jsou „Muzičky“ a „Tady jsme doma“ mohou být dobrým začátkem a vzorem pro vznik dalších podobných aktivit zaměřených na rozvoj a vhodné vedení současných dětí a mládeže.

Zastavme se u Muziček. Od předškolního věku se děti učí hrát na celou řadu hudebních nástrojů. Ovšem postavení lidové kapely se učitelé dnes vyhýbají. Ještě Morava, kde při většině ZUŠ existují mladé cimbálové muziky. U nás v jižních Čechách je těchto škol opravdu minimum. Spíš některá ZŠ, kde má dlouholetou tradici některý z folklorních souborů. Ještě v roce 2002 vedl ve Vrážci dudák Josef Benedik soubor mladých dudáků, nově vznikají v posledních letech dětské kapely také při jihočeských souborech – Blatěcký soubor Ševětín, Bystřinka Zliv, Prácheňáček Strakonice. Ale ZUŠ jako taková se přímo výukou hry v lidové kapele cíleně nezabývá.

Právě pod vlivem a na doporučení odborných porot na festivalech se folklorní soubory postupně sami pouští do postavení dětské kapely. Seminář Muzičky a možnost vystoupit ve Strážnici, která objevila řadu významných hudebníků, by mohly být motivací pro práci a vznik nových lidových muzik. Třeba se některá z jihočeských dětských hudebních postaví na pódium ve strážnickém skanzenu. ZUŠ by měli výukovou linii rozšířit o tento hudební směr – ne všechny děti navštěvující tyto výběrové školy budou mít příležitost hrát v orchestrech nebo vystupovat jako sólový umělec. Základy lidové hudby a improvizace, která je v tomto žánru nezbytná by absolventi ZUŠ mohli využít právě v kapelách folklorních souborů. Roky strávené docházkou do hodin hudby případně i zpěvu by měly význam, když ne přímo v profesním životě, tak alespoň jako smysluplný koníček.

Účast na některém z folklorních festivalů, ať už jako hudebník, zpěvák nebo tanečník, může být vhodnou motivací pro děti i rodiče, na které nesmíme zapomínat. Bez jejich podpory a zodpovědného přístupu děti ve folklorních souborech nezůstanou ani s vidinou účasti na MFF Strážnice.

Festivally zmíněné v této práci, mají společnou jednu zásadní programovou linii – vyčlenily část programové nabídky dětským a mládežnickým účinkujícím.

Ve Strážnici je dětem vyčleněn pochopitelně největší prostor. Ostatní festivaly zařadily do svých programů pořady dětských souborů. Například v Kovářově je dětem vyčleněn celý pátek – přehlídka souborů a následně zábavné a řemeslné dílny. Děti z jihočeských souborů se těší na každoroční možnost setkání s ostatními. Získávají nové přátele, porovnávají, co umí ten a onen.

Ovšem festivalu předchází celá řada týdnů a měsíců práce a příprav. V místech, kde se pořádají festivaly, mají poměrně velkou základnu dětských souborů, kvalitních souborů.

Pořadatelé totiž mají pro své svěřence dobrý argument pro nároky, které na ně mají – jako domácí by přece měli být účastníky festivalu a to znamená splňovat kritéria účasti. Děti a jejich rodiny se aktivně účastní příprav a realizace místního festivalu a naopak mohou porovnávat úroveň těch, které navštíví jako hosté. Strážnice má kredit mezinárodního festivalu a zahraniční folklor přitahuje diváky svou cizokrajností. Ostatní festivaly hostí většinou jeden, dva zahraniční soubory a ohlas publika je rovněž velmi kladný. Pro děti je i v dnešní době, kdy mohou cestovat bez potíží na zahraniční dovolené, velmi dobrou motivací výběr nadaných a zodpovědných členů souboru na reprezentační vystoupení na některém ze zahraničních festivalů.

V rámci doprovodných programů se mohou realizovat a blíže seznámit s tradiční kulturou také děti a mládež z řad návštěvníků. K tomu jsou vhodné taneční, hudební a řemeslné dílny, které jsou součástí programu jednotlivých festivalů. Některé děti mají problém vyznat se v základních řemeslech. Mnozí z nich stráví spoustu času u stánků, kde jim své řemeslo přiblíží a nechají vyzkoušet lidoví umělci z řad košíkářů, dráteníků, kovářů, vyšivaček, řezbářů a podobně.

Dalším přínosem návštěvy některého z festivalů může být zhlédnutí pořadu např. profesionálního souboru Ondráš. Proč? Zaprvé hodnotný kulturní zážitek, čisté představení charakteristických prvků tanečních i hudebních charakteristické pro konkrétní národopisnou oblast. Pro mladé z řad např. studentů je to velká motivace pro přípravu na volbu budoucího povolání.

4. Tradice dětem

Pořadatelé folklorních festivalů, slavností, seminářů jsou si dobře vědomi zásadním problémem, který by mohl být podstatou vymizení lidových tradic a kulturního dědictví jednotlivých národů. Ať chceme nebo ne, je nutné si připustit, že vztah ke kořenům je nutné získávat od ranného dětství a mnohé soubory mají problémy s omlazením základny. Většina souborů si vychovává nástupce ve vlastních dětských skupinách.

Jak se postupně objevoval a vyvíjel dětský folklor, jakou podstatnou roli pro vývoj dětí mají folklor a folklorismus? Tím se zabývala v příspěvku nazvaném **Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor** Alena Schauerová. Ještě na konci 19. století byly děti považovány za nedokonalého dospělého, jak je označoval filozof, pedagog a psycholog Herbart. V té době se proto ani badatelé a odborníci nezabývali dětským folklorem. Až v 60. letech 20. století se ustálilo sousloví dětský folklor tvořený několika sférami: tvorba dospělých pro děti (ukolébavky, říkadla, hry pro batolata, pohádky); tvorba dětí pro vlastní zábavu (hry, říkadla, hádanky); obřadní (děti jsou aktéry při konkrétním výročním obyčeji).²⁷

Raný věk dítěte je především obdobím naslouchání, opakování, spontánního projevu.

V minulosti, především v rodinách rolníků a dělníků, byli dětem vzorem jejich rodiče a prarodiče. Nejvíce prarodiče, kteří se o svá vnoučata starali, když jejich rodiče museli těžce pracovat a neměli prostředky na zaplacení chůvy a nechtěli své ratolesti odkládat do jeslí. Rodiny, kde byli starouškové a hlídací babičky, měly vyhráno. A nejenom po té praktické zaopatřovací stránce.

Jejich děti se přirozenou cestou učily jak mluvit, tak i základům společenského života, základům morálky a hlavně vztahu k domovu a kořenům. Vliv prarodičů a rodičů na děti v jejich prvních vývojových stádiích, prakticky až do nástupu do školy, kde jsou děti ovlivňovány kolektivem a působením pedagogů, je velmi důležitý. Toto vývojové období je v životě člověka nejdůležitější. *„Předávání znalosti řeči se dalo posloucháním vyprávění, pohádek a pověstí, říkanek, škádlivek a hádanek, od starších a starých členů*

²⁷ SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: *Národní ústav lidové kultury*[online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255

rodiny slyšely a napodobovaly písně a popěvky určené a srozumitelné jejich věku. Od rodičů a prarodičů přejímaly malé děti pracovní návyky, zprvu ty nejjednodušší, později napodobující práci dospělých ať na poli a v přírodě, tak v kuchyni, domácnosti a chlévě.“²⁸

Prostřednictvím prarodičů, rodičů, sourozenců, vrstevníků se nenásilně a přirozeně prakticky všechny generace dětí seznámily ve svém nejmladším věku s folklorem a prvky tradiční lidové kultury. Snad každý z nás slyšel ve své ranném dětství např. říkadlo: „Houpy, houpy, kočka snědla kroupy“ nebo uspávanou: „Hajej můj andílku, hajej a spi...“

Snaha o získání národní svébytnosti u nás, koncem 19. a začátkem 20. století, s sebou přinesla mnohem větší zájem o tradiční a národní kulturu. Toto období je prakticky počátkem folklorního hnutí u nás a to i dětského folkloru.

Jednou z demonstrací důležitosti našeho národa bylo prosazení uspořádání Jubilejní zemské výstavy v Praze roku 1891. Proti jejímu konání byli němečtí poslanci z Vysokého sněmu Království českého, kteří se od výstavy distancovali. Češi se nenechali zastrašit a pustili se do příprav s ještě větší chutí. Plán na postavení stálých výstavních budov Bohumila Bondy byl narušen povodněmi, ale i tak se podařilo díky zapálení všech zainteresovaných vystavět v Královské oboře výstaviště včetně slavné Křížkové fontány.

15. května 1891 bylo slavnostně otevřeno. Výstava byla důstojnou oslavou rozvoje a vyspělosti českého průmyslu i české podnikavosti. Opomenuta nebyla ani společenská stránka života v Čechách. Češi se po skončení této úspěšné výstavy vrhli do příprav další Národopisné výstavy československé otevřené od 15. května 1895 až do 31. října v tom roce. Celá expozice byla členěna tématicky. Svůj prostor měly pak také jednotlivé regiony. Velmi zdařilé byly expozice valašské i ostatních moravských oddělení, z českých pak Mladoboleslavsko, Hořicko, Slánsko.

V programu připraveném Vlastou Pittnerovou a E. Kovářem nazvaném České dítě se poprvé představily také děti.²⁹

Očekávání nesplnila výstava krojů v Národopisném paláci. Na dobré, až profesionální úrovni byly nainstalovány skupiny figurín například na téma svatba

²⁸ SKALNÍKOVÁ, Olga. Význam mezigeneračních kontaktů pro vývoj osobnosti dítěte. In: *Společensví dětí a kultura: sborník příspěvků : 13. strážnické sympozium, 23.-24. října 1997 ve Strážnici*. Redaktor Jan Krist. Strážnice: Ústav lidové kultury, c1997, s. 81

²⁹ SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: Národní ústav lidové kultury[online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255

z jihočeských Blat, chodské přástky, plzeňské námluvy, manželé z Troubska, valašská izba. Došlo však k některým pochybením při přípravách, k přehlédnutí některých nepřesností a to i ve vydaných publikacích. Konečné slovo při prezentaci krojů měli regionální sběratelé, kteří v té době neměli prakticky žádnou možnost konzultace s odborníky.

Přes všechny nedostatky byla výstava úspěšná a především výstavní vesnici a zvykoslovnou výstavu nevynechal snad nikdo z návštěvníků. Tradiční prvky naší národní kultury se touto formou dokázaly zviditelnit a připomenout.

Největším přínosem byla motivace pro další práci národopisců, pedagogů a ostatních osobností především z kulturního života. Bylo zřejmé, že naše národní a kulturní dědictví si zaslouží uchovávat a hlavně stále udržovat. Národní identita a uchování hodnot lidové kultury, bylo zřejmé, že jedním z řešení je působení na děti a mládež.³⁰

Za nejúčinnější bylo považováno rozšíření školních osnov. Například v hodinách hudební výchovy se zaměřit na lidové písně a lidové nástroje, ve výtvarné výchově by se děti měly seznámit například s výrobou kraslic, regionálními vyšivkami, podmalbou na sklo. Stranou neměla zůstat ani pohybová průprava.³¹

V publikaci *Společenství dětí a kultura* je uvedeno několik příspěvků vztahujících se k tomuto tématu.

Jednou z aktivistek snažících se o rozšíření umělecké výchovy mládeže byla Renata Tyršová, a nebyla sama. Touto myšlenkou se zabývalo celé evropské fórum pedagogů. V roce 1903 se tématem Lidová tradice v české škole zabýval na stránkách Českého lidu Čeněk Zíbrt (jeden z mála velmi úspěšných sběratelů lidových písní). Renata Tyršová se snažila přesvědčit ostatní o svých názorech: „*Na venkově, aspoň tam, kde dosud poslední zbytky svérázné kultury se docela nevytratily, měla by umělecká výchova především této nitky se uchopit. Není možno a není též radno chtít vývoj zpácit, nenaučí-li již škola selské hochy nosit koženky a vyšívané kazajky, může mládež vésti k ocenění*

³⁰ ZÍBRT, Dr. Čeněk. Národopisná výstava československá. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>

³¹ ZÍBRT, Dr. Čeněk. Národopisná výstava československá. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>

*umělecké hodnoty toho, čím dědové a babičky se obklopovali a čím se šatili- Obnovení citu pro toto staré selské umění místní bylo by pro naši školu vesnickou věru skoro dostatečným programem umělecké výchovy a mohlo by vésti k pozoruhodným výsledkům.*³² Nakonec se jí podařilo prosadit zařazení výšivkové ornamentiky alespoň na venkovských hospodářských školách. Podstatou tohoto hnutí bylo cíleně včlenit základy tradičního lidového umění do školní výchovy a využít je pro upevnění národního vědomí u dětí.

Za tímto účelem šli pevně pořadatelé soutěží a výstav výtvarných prací školních dětí především na Moravě. Před první světovou válkou byly uspořádány výstavy dětských prací na téma ornament slováckých vesnic. Jako předloha sloužily tradiční kraslice a výšivky, děti tak byly vedeny k práci se slováckým ornamentem. Velmi úspěšné byly výstavy: Drážďany (srpen 1912), Česká ulice v Brně (jaro 1913), Hodonín (červen 1913), Uherské Hradiště (červen 1914), Radějov (1914).

Vedle slováckých vzorů a kraslic se ve čtyřicátých letech dvacátého století dostaly do povědomí veřejnosti také vzory hanáckých kraslic, olepovaných slámou. O zviditelnění této techniky se postarala díky svým kurzům a pedagogické činnosti industriální učitelka Julie Kummerová-Kubíčková.

Jak uvádí Jan Soukup v *Českém lidu V. z roku 1896*, krásné kraslice vznikaly také v rukách českých žen a děvčat: blatské bývaly barvené třeba na růžovo a zdobeny středním voskem; na jindřichohradecku jednak malovaly voskem a současně vyškrabovaly ornamenty podobné výšivkám, později přírodní rostlinné motivy; chodské kraslice byly prosté na červeno obarvené.³³

„Kraslicové umění“ se předávalo a předává místy ještě i v současnosti spontánně v rodinách a v jednotlivých obcích z generace na generaci.³⁴

Učitel v Habrech, Otakar Svoboda, vyzýval v zájmu dobré věci, aby čítanky pro školy obecné obsahovaly články do oboru národopisného spadající. První školní

³² TYRŠOVA, Renata. Národopisné studie našich umělců. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>

³³ SOUKUP, Josef. Kraslice na Národopisné výstavě československé. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>

³⁴ Večerková, E.: K otázce pěstování tradičních jevů lidové kultury ve škole. In *Společenství dětí a kultura*. ÚLK ve Strážnici. Strážnice 1997, s.116 - 119.

osnovy po vzniku ČSR z r. 1933 zařadily lidovou kulturu jako učební látku pro vlasteneckou výchovu do čtyř předmětů.³⁵

Stejně jako v Čechách a na Moravě docházelo počátkem dvacátého století ke stejným snahám o uchování lidového umění také na Slovensku. Příspěvek na toto téma přednesla Doc. Anna Divičanová.

Na Slovensku bylo velmi významným především rozšíření náplně hudební výuky o lidové a národní písně ve školách po druhé světové válce. „Lidovky“ se staly součástí repertoáru také v dětských pěveckých sborech, které měly u publika velký úspěch a postupně dochází k zakládání dospělých spolků, zabývajících se tradiční regionální kulturou. Krom toho se děti ve Slovenských a Maďarských vesnicích stávaly nositeli živého folkloru účastí na různých obchůzkách a koledování. Na Slovensku žijící Maďaři na přelomu se hlásili převážně k evangelickému vyznání a rodiny žily striktně podle zásad a morálky své víry. Pokud se někdo odvrátil a nechoval se podle daných pravidel, společnost jej tvrdě odsoudila a vyčlenila ze svého středu. (Až v padesátých letech minulého století se vliv této víry značně oslabil.) S vírou souvisela právě i většina dodržovaných obchůzek, na které se děti vždy velmi těšily.

Mezi slovenskými rodinami se dodržovaly zvyky vycházející naopak z jejich katolické víry. Například honění Jidáše, které je známé jak v Čechách, na Moravě tak právě i na Slovensku a to bez rozdělení dle vyznání. *„Dokazuje nám to aj zvyk nosenia Júdáša v slovenskej obci Tárnok, ktorý leží od Budapešti na 40 km, v zadunajskej časti. Zvyk jako „honění Jidáše“ eště i v súčasnosti známy v niektorých južnomoravských osadách. Podľa Č. Zírta zvyk, už na prelome 19- a 20 stáročia aj napriek tomu, že úzko súvisel s rapkaním, hrkaním, bol v prvom rade zábavným prejavom detí, kým zvyk v Tárnoku organicky naväzuje na cirkve sviatky a zvyklosť dospelých.“*³⁶

Obchůzky v Tárnoku se tedy ujímali ministranti s tím, že část své „koledy“ dávali místnímu faráři a zbytek si rozdělili mezi sebe. Finanční prostředky užili koledníci většinou pro financování svého vzdělání.

³⁵ SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: Národní ústav lidové kultury[online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255

³⁶ DIVIČANOVA, Anna. Deti ako nositelia folklóru v škole a cirkvi. In: Společenství dětí a kultura: sborník příspěvků : 13. strážnické sympozium, 23.-24. října 1997 ve Strážnici. Redaktor Jan Krist. Strážnice: Ústav lidové kultury, c1997, s.52

V příspěvku také zaznělo, že podstatný je přirozený projev dětí, kdy jsou kupříkladu při koledách a obchůzkách samotnými aktéry těchto tradičních folklorních zvyků a jedná se prakticky o autentický folklorní projev, opravdový folklor, který se ve školách dětem uměle a pracně zařazuje do vzdělávacího procesu. Školský vzdělávací proces institucionálně a organizovaně zprostředkovával dětem kontakt s tradiční kulturou. Podstatné je, že děti si nedaly vzít svou spontánnost a opravdovost.³⁷

Právě tak, jako na Slovensku se i děti hlavně na venkově v Čechách, na Moravě a ve Slezsku s folklorismem setkávaly i v rámci společenského života ve svém domově a okolí. Řada obchůzek a koled byla rovněž provázána s církevními svátky, ale prostor dostal i přirozený dětský projev. Zde je otázkou, kde se jednalo o původní folklorní prvky a kde už šlo o projev folklorismu. Pozitivní je, že samotní aktéři se nezabývali definicí svého počinání. Převzali místní tradiční prvek, který jim byl blízký, a dle svého s ním naložili. Někdy s citem, někdy zpracování hraničilo s kýčovitostí, podbíživostí.

Děti, které by měly být nositeli tradic, se tedy s folklorem a lidovým uměním setkávají ve svých rodinách a v určité míře ve škole. Je to důležité pro utváření jejich vztahu k domovu, který si spojují s lidmi, věcmi a prostředím. Dítě vnímá jako domov nejprve rodný dům, rodinu, nejbližší okolí. Později obec, město, sousedy. Nakonec pod vlivem vzdělání, rozhledu považuje za svůj domov rodnou vlast, zemi a k tomu mu pomáhá také znalost tradic a historie.

Sběratelé a badatelé se málokdy zabývali prvky dětského folkloru a tak učitelé a nadšenci snažící se o přiblížení tradičních prvků lidové kultury a folkloru dětem, měli těžkou pozici. Dalším faktorem byla snaha sběratelů o úpravu sebraných materiálů, aby byly „vhodné“ pro děti. K takovým patřil např. Karel Jaromír Erben, který prováděl určitou selekci a jakési převedení do „všeobecné češtiny“.³⁸

V padesátých letech dvacátého století, po druhé světové válce, dochází k nárůstu zájmu o folklor a lidové umění. Rozvíjí se především folklorismus prostřednictvím nově založených folklorních spolků, kroužků, souborů a také dětských souborů, kde se role vedoucích ujímají lidé více či méně vzdělaní a fundovaní. Řada odborníků se rozchází

³⁷ DIVIČANOVÁ, Anna. Děti jako nositelé folklóru v škole a církvi. In: Společenství dětí a kultura: sborník příspěvků : 13. strážnické sympozium, 23.-24. října 1997 ve Strážnici. Redaktor Jan Krist. Strážnice: Ústav lidové kultury, c1997, s.52

³⁸ SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: Národní ústav lidové kultury[online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255

v názoru na zacházení s tradičními kulturními prvky. Ve školách docházelo převážně ke „zlidovění“ našich tradic a uzpůsobení názorům a vzdělání vyučujících. V období komunistické totality se práce většiny kroužků a souborů podřizovala, tak jako celý kulturní život u nás, proletářskému internacionalismu, socialismu. Vlastenectví a národní hrdost jsou považovány za buržoasní přežitek. Přesto se do této doby datuje vznik mnoha folklorních souborů, slováckých kroužků a spolků, které existují ještě dnes. Velmi důležitá pro udržení našich zvyků a tradic je také existence dětských folklorních souborů, z nichž vzházejí noví pokračovatelé.

Soubory zřízené převážně ve městech tehdy krajskými úřady, kulturními středisky, domovy dětí a mládeže zpracovávaly často s pomocí odborníků z řad etnografů, choreografů, hudebníků, tanečníků a učitelů původní folklorní prvky.

S lidovými kulturními projevy se děti seznámily mimo základní školu také v základních uměleckých školách. Tam jim vyučující výtvarných, hudebních, pěveckých i tanečních odborů přiblížili tradiční techniky a prvky. Zde se však děti setkávaly více méně s folklorismem.

Změny ve společnosti po roce 1989 nebyly pro vztah k folkloru přínosné, spíš naopak. Se vstupem do EU se hovoří především o evropanství a národní identita ustupuje trendu nové společnosti. Je to ale skutečně trend podporovaný širokou veřejností? Myslím, že opak je pravdou. Důkazem je např. vznik nových a obnovení činnosti zaniklých folklorních souborů a skupin, které se snaží pracovat s regionálním a místním folklorem. Dokonce byla založena tradice dalších folklorních festivalů a slavností, kde mají své místo dětské soubory – Jihočeský folklorní festival Kovářov, MFF Písek, Tuchlovická pouť a další.

Pro tato vzácná multikulturní setkání je i v současnosti základem znalost vlastních zvyků a tradic a zájem o místní regionální kulturu už v dětském věku. V posledních letech se podařilo zahájit velmi zajímavý a výjimečný projekt Tady jsem doma, jehož hlavní myšlenkou je využití Rámcových vzdělávacích programů, které jsou náhradou dřívějších učebních osnov. Programy zahrnují okruhy Umění a kultura, Člověk a svět práce, Člověk a jeho svět a každý vyučující má možnost připravit si vlastní obsah i realizaci. Projekt Tady jsem doma – Regionální folklor do školy vyhlásil NÚLK ve Strážnici a oslovil s ním právě učitele základních škol.

Projekt je postaven na základních předpokladech Rámcových programů, kdy se jednotlivé vyučovací předměty mají prolínat a především je zásadní upřednostnění dětské aktivity. Je vázán tématem „Tady jsem doma“ a akceptováním regionálních tradic

lidové kultury. Zapojené děti se konkrétně seznámí s místními tradičními řemesly, písněmi, říkadly, tanci, hrami, zvyky svých předků.

Děti se dostávají do pozice výzkumníků a sami získávají potřebné informace, znalosti. Jsou plynule navedeny ke komunikaci se svými rodiči, prarodiči. Své výsledky předávají spolužákům a vzájemně porovnávají výsledky svých bádání. Spolu s vyučujícím uvádějí v život některé zapomenuté hry, písně, říkadla tak jak jim je představily jejich rodiny. Důležitou součástí projektu je veřejná prezentace programu sestaveného z prvků místního folkloru na pódiu. Vrcholem práce je účast celé třídy novodobých badatelů na MFF ve Strážnici v programu Děti dětem. Dětské skupiny nejen předvedou své vystoupení, ale jejich úkolem je naučit ostatní některému základnímu prvku charakteristickému pro jejich region. Součástí jejich prezentace je také výstava výtvarných prací, zajímavých artefaktů, fotografií, záznamů a výrobků z jejich regionu.

Cílem projektu je pomoci dětem prostřednictvím folkloru kulturně zakotvit v místě, které znají a kde žijí. Získat vztah k domovu, regionu. Uvědomit si kam patří.

Záštitu nad projektem má Národní ústav lidové kultury ve Strážnici. Školám je nabízena pomoc etnografů. Pokud se rozhodne přihlásit třídu do projektu, znamená to spolupráci od 1. do 5. tř. Děti tak získají nejen vztah ke svému regionu, ale možnost výjimečného školního výletu na Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici a současně navštíví skanzen a výstavu ve strážnickém zámku. Jsou konfrontovány s dětmi i dospělými, kteří se aktivně věnují práci ve folklorním souboru.³⁹

Tato forma práce s dětmi zaměřená na získání vztahu ke své místní regionální historii, ke zvyklostem v rodině je účinná především tím, že je praktikována na celou různorodou skupinu, stejné věkové kategorie, v jednotném a známém prostředí, za součinnosti školy a rodiny v provázanosti např. s některým z místních souborů. Práce je systematická, dynamická a praktická výuka pro děti na nižším stupni ZŠ je v tomto propojení účinnější.

Je to jedna z nových forem, která by mohla být cestou k nárůstu zájmu o činnost ve folklorních souborech a spolecích a také o řemeslnou výrobu.

³⁹ *Tady jsme doma: regionální folklor do škol* [online]. 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:<http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=detidetem>

Závěr

Folklorní festivaly, slavnosti a hody jsou oslavou našeho kulturního dědictví a hlavně možností prezentace jednotlivých souborů, spolků. Dávají prostor dětem realizovat se ve společných programech souborů pozvaných na tyto svátky folkloru. V některých školách se děti jen opravdu okrajově seznámí s některými řemesly, zvyky, tradičními lidovými melodiemi a především přirozeným projevem hudebním, tanečním nebo pěveckým.

Děti a mládež jsou naší nadějí na uchování bohatství, které nám v lidovém umění předali naši předci a záleží na jednotlivcích i skupinách, zda se budou zabývat prostým, spontánním projevem – folklorem nebo spíše jeho stylizovanou formou folklorismem. Náměty a motivaci mohou čerpat při návštěvě některého z festivalů.

Festivaly umožňují setkávání aktérů a účinkujících, kteří splnili určitá kritéria pro účast a vedle precizně odvedeného vlastního programu, se účastní dalších pořadů určených dětem i dospělým. Folklorní festivaly jsou prostředím, kde si z programové nabídky může vybrat každý dle svého zájmu.

V souborech je sice permanentní nedostatek kluků, ale přesto i v dnešní uspěchané době se najdou muzikanti, tanečníci i zpěváci, kteří se přidají k některému souboru a těší se na výjezd na některý z renomovaných festivalů.

V současnosti si rodiče a děti mohou vybírat z bohaté nabídky kroužků v družinách, domech dětí a mládeže, ZUŠ a často se neuvědomují, co může nabídnout takový folklorní soubor. Největší zájem o zapsání do souborů bývá právě v návaznosti na některý z festivalů, kde nejen děti získají motivaci a chuť stát jednou také na pódiu, třeba jako sólista některého ze známých souborů.

Velmi významným počinem je projekt „Tady jsme doma“, který má vyvrcholení ve Strážnici. Děti po dobu několika prvních let školní docházky získají vztah ke svému domovu, rodičům a prarodičům, ke konkrétnímu regionu. V dětech vzbudí zájem a většina z nich zůstává v souborech. „Muzičky“ jsou už zaměřené konkrétně na lidovou muziku, která je základem dobrého folklorního souboru. Na festivalu v Kovářově je povolena výjimka na nahraný hudební doprovod. Pokud se podaří vzbudit zájem u ZUŠ o zavedení souborové hry - lidové hudby je možné, že se budou na festivalech objevovat nové šikovné muzičky, které doprovodí nové vzniklé folklorní soubory.

Dnešní uspěchaná doba vyvolává pocit, že zájem o naše kořeny ustupuje moderním žánrům, ale není tomu tak. Lidé naopak stále častěji vyhledávají řemeslníky a jejich

tradiční zboží a také rádi navštěvují festivalové koncerty, které svou spontánností zaujmou a nadchnou každého, kdo se chce nechat unášet časem zpět do dob, kdy lidé běžně nosili tradiční lidový oděv a nestyděli se při práci si zazpívat nebo si pro radost zahrát. Taková radost a energie jsou předávány během festivalů všem návštěvníkům a alespoň tam se mohou lidé i dnes upřímně radovat a bez ostychu předávat dědictví, které je svědectvím pracovitosti, skromnosti, ale také hrdosti a radosti z každodenních činností, které by bez podobných aktivit upadly v zapomnění. Každá národopisná oblast má svá specifika, stejně jako každý člověk je unikátem a to bychom se měli snažit uchovat. Evropa by měla být jednotná, ale pestrá a poskládaná z dílků, které budou charakteristické třeba národními kroji nebo jízdou králů a verbuňkem. Pokud se nám podaří vymyslet a zrealizovat podobné projekty, jako jsou „Muzičky“ a „Tady jsme doma“ máme velkou naději, že do budoucna naše kulturní dědictví bude uchováno.

Seznam literatury

Monografie, sborníky, bakalářské práce

- 1) JANČÁŘ, Josef. *Strážnické inspirace: 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006, 106 s. ISBN 80-86156-76-1.
- 2) JANČÁŘ, Josef. *Strážnická ohlédnutí: 50 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici, [1946-1995]*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost pro Ústav lidové kultury ve Strážnici, 1995, 204 s. Vlastivědná knihovna moravská, sv. 88. ISBN 80-850-4859-0.
- 3) KRIST, Jan. Tvrdonice 1994. In: *Národopisné aktuality*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1995, s. 53-58.
- 4) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Editor Stanislav Brouček, Richard Jeřábek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, 2 sv. ISBN 978-80-204-1450-2
- 5) SKALNÍKOVÁ, Olga. Význam mezigeneračních kontaktů pro vývoj osobnosti dítěte. In: *Společenství dětí a kultura: sborník příspěvků : 13. strážnické sympozium, 23.-24. října 1997 ve Strážnici*. Redaktor Jan Krist. Strážnice: Ústav lidové kultury, c1997, s. 205. ISBN 80-861-5603-6.
- 6) *Tvrdonice: Podluží v písni a tanci : 50. výročí národopisných slavností*. 1. vyd. Redaktor Jiří Vrbka. Tvrdonice: Obec Tvrdonice, 2003, 90 s. ISBN 80-239-0685-2.
- 7) TYLLNER, Lubomír. Strážnice 2000. In: *Národopisné revue: 3-4/00*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000
- 8) VALOVÁ, Andrea. *Komunistická ideologie a folklorní hnutí v letech 1945 –1956 (na příkladu folklorních festivalů ve Strážnici a Tvrdonicích)*. Brno, 2013. Bakalářská. Masarykova univerzita.
- 9) Večerková, E.: K otázce pěstování tradičních jevů lidové kultury ve škole. In *Společenství dětí a kultura. ÚLK ve Strážnici*. Strážnice 1997, s.116 - 119.

Elektronické zdroje

- 1) BARTONÍČEK, Radek. Postřehy z cest: z Podluží a Horňácka + Ebenové na Antonínku. *Slovácko dnes* [online]. [cit. 2015-01-13]. Dostupné z: <http://www.slovackodnes.cz/?topic=postrehy-z-cest-z-podluzi-a-hornacka-ebenove-na-antoninku>
- 2) BOBČÍK, Zdeněk. Muzičky 2009 – závěrečná zpráva. *Národní ústav lidové kultury* [online]. 2009 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/Clanek.aspx?cid=86>
- 3) Festival Dětská Strážnice. *Národní ústav lidové kultury* [online]. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=317>
- 4) HEŘMANOVÁ, Eva. Folklor. In: *Arts Lexikon* [online]. 2012 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://artslexikon.cz/index.php/Folklor>
- 5) HOLÝ, Dušan a Oldřich SIROVÁTKA. O folklóru a folklorismu: TERMINOLOGICKÁ ROZPRAVA NA 14. ETNOMUZIKOLOGICKÉM SEMINÁŘI VE STRÁŽNICI (19.-21. 11. 1984). In: *Národopisné aktuality: 1985/2*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1985, s. 73-83. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1985/2/Nr.html#01>
- 6) JEŘÁBEK, Richard. Století folklorismu: Dva příklady použití pojmu folklorismu na počátku 20. stol. In: *Národopisné revue: 3/98* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-1998.pdf>
- 7) KOVAŘÍKOVÁ, Kateřina. Až zároveň věžů máju postavíme. *Rádio Proglas* [online]. 5.6.2012. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://hudba.proglas.cz/detail-clanku/az-zaroven-vezu-maju-postavime.html>
- 8) KRIST, Jan. Jubilejní Tvrdonice 1983. In: *Národopisné aktuality 1/84* [online]. Strážnice: Ústav lidového umění, 1984 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://na.nulk.cz/1984/1/Nr.html#17>
- 9) KRIST, Jan. Jubilejní Jihočeský folklorní festival v Kovářově. In: *Národopisné revue: 3/05* [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2005 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.revue.nulk.cz/pdf/r3-2005.pdf>
- 10) *Kovářovan: Jihočeský folklorní soubor Kovářovan* [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kovarovan.cz/jihocesky-folklorni-festival-kovarov/>

- 11) POLÁŠKOVÁ, Jana. MFF Strážnice a jarmark múz. In: *Národopisné revue: 3/01* [online]. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-2001.pdf>
- 12) POTYKOVÁ, Zlata. Strážnice 2004...aneb Co by tomu řekl divák?. In: *Národopisné revue: 3/04* [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2004, 2013 [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r3-2004.pdf>
- 13) SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: *Národní ústav lidové kultury*[online]. 2008 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255
- 14) *Slavnosti 2013: Tvrdonice* [obrázek]. [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: http://www.tvrdonice.cz/gallery.php?modul=gallery&akce=obrazek_ukaz&obrazek_id=1009
- 15) SOUKUP, Josef. Kraslice na Národopisné výstavě československé. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>
- 16) ŠLICHTOVÁ, Zdena. Pravidla soutěže: SOUTĚŽE VE ZPĚVU, TANCI A O STÁRKOVSKÉ PRÁVO. *Obec Tvrdonice* [online]. 2007 [cit. 2014-06-17]. Dostupné z: <http://www.tvrdonice.cz/view.php?cisloclanku=2007040001>
- 17) *Tady jsme doma: regionální folklor do škol* [online]. 2009 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=detidetem>
- 18) TUČEK, Jaroslav. Slavnosti děláme srdcem. *Region Podluží* [online]. 2008 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.podluzi.cz/aktuality-regionu/region-v-mediich/region-v-mediich-rok-2008/612-slavnosti-delame-srdcem>
- 19) TYRŠOVA, Renata. Národopisné studie našich umělců. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>
- 20) ZÍBRT, Dr. Čeněk. Národopisná výstava československá. In: *Český lid V.: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku* [online]. 1896 [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid05/index.htm>

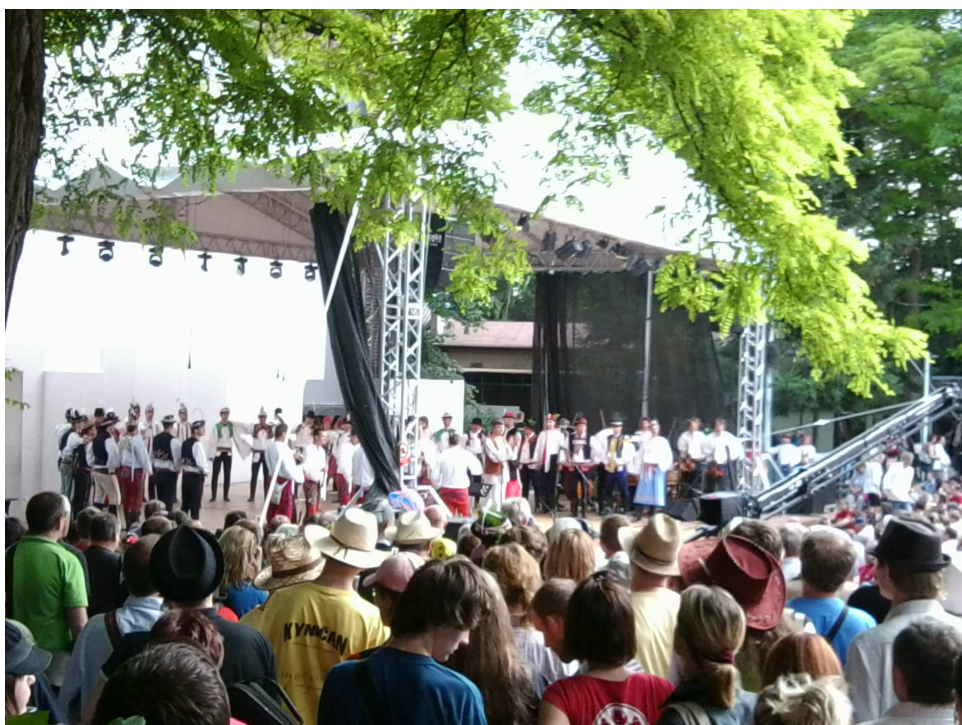
21) ZUGÁREK, Petr. Tvrdonice: Svědectví umírajícího festivalu. *Region Podluží* [online]. 2008 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.podluzi.cz/aktuality-regionu/region-v-mediich/region-v-mediich-rok-2008/614-tvrdonice-svedectvi-umirajiciho-festivalu>

Příloha

Fotografie pořízené na MFF Strážnice, Podluží v písni a tanci Tvrdonice

Obrázek 1 - návštěvnost při soutěži Verbuňk

Obrázek 2 - soutěžící verbíři

Obrázek 3 - areál Bludník, Strážnice

Obrázek 4 - průvod ve Strážnici

Obrázek 5 - Tvrdonický jarmark při festivalu Podluží v písni a tanci⁴⁰

Obrázek 6 - průvod v Tvrdonicích

⁴⁰ *Slavnosti 2013: Tvrdonice* [obrázek]. [cit. 2013-10-25].
z:http://www.tvrdonice.cz/gallery.php?modul=gallery&akce=obrazek_ukaz&obrazek_id=1009

Obrázek 7 - zahraniční soubor na festivalu v Tvrdonicích

Obrázek 8 - pódium na festivalu v Tvrdonicích

Obrázek 9 - příprava dětského souboru na vystoupení

Obrázek 10 – z Jihočeského folklorního festivalu Kovářov

Obrázek 10 – nejšíkovnější jihočeští zpěváci